

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravovědy

Diplomová práce

Bc. Michaela Gabrielová

Postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově

Olomouc 2023

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martina Cichá Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Olomouci dne 20. 6. 2023

podpis

Tímto bych ráda poděkovala doc. Mgr. Martině Ciché, Ph.D. za odborné vedení závěrečné práce, vynaložený čas během konzultací a vstřícný přístup. Dále děkuji respondentům za spolupráci při rozhovorech a za sdílení zkušeností a názorů z oblasti sexuální výchovy.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Bc. Michaela Gabrielová
Katedra	Katedra antropologie a zdravotvědy
Vedoucí práce	doc. Mgr. Martina Cichá Ph.D.
Rok obhajoby	2023

Název práce	Postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově
Název v angličtině	Secondary medical school pupils' attitudes towards sexual education
Anotace práce	Diplomová práce je výzkumného zaměření a věnuje se postojům žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově. Do zkoumaného souboru bylo zařazeno 7 žáků středních zdravotnických škol, z nichž 2 byli mužského pohlaví a 5 ženského pohlaví. Využita byla metoda hloubkových rozhovorů a nástrojem ke sběru dat byl vlastnoručně vytvořený protokol polostrukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor byl zaměřen na 4 oblasti: zkušenosti žákyň a žáků se sexuální výchovou, obsah sexuální výchovy, názory na sexuální výchovu a ideální představa sexuální výchovy. K analýze dat byla využita imperativní fenomenologická analýza (IPA).
Klíčová slova	sexuální výchova, žáci středních zdravotnických škol, adolescenti, postoje, polostrukturovaný rozhovor, kvalitativní, imperativní fenomenologická analýza
Anotace práce v angličtině	This Master's thesis is research orientated and dedicated to the attitudes of secondary medical school pupils' towards sexual education. The research sample consisted of 7 pupils of which 2 were male and 5 were female. The author conducted in-depth interviews with the pupils and the instrument for data collection was a self-designed protocol of a semi-structured interview. The semi-structured interview was focused on 4 topics: pupils' experiences with sexual education, the content of sexual education

	they received, their opinions on sexual education and their conception of the ideal form sexual education. The imperative phenomenological analysis (IPA) was used for data analysis.
Klíčová slova v angličtině	sexual education, secondary medical school pupils, nursing students, adolescents, semi-structured interview, qualitative, imperative phenomenological analysis
Přílohy vázané v práci	Protokol polostrukturovaného rozhovoru, Informovaný souhlas a Prohlášení
Rozsah práce	84 stran (152 967 znaků)
Jazyk práce	český

OBSAH

1 ÚVOD A HLAVNÍ CÍL PRÁCE	7
2 PŘEHLED ODBORNÝCH POZNATKŮ	8
2.1 Historický kontext	8
2.2 Současná podoba sexuální výchovy	11
2.3 Formální a neformální sexuální výchova	13
2.3.1 Výuka sexuální výchovy na školách	14
2.3.2 Výuka sexuální výchovy v rodinách	15
2.4 Druhy programů sexuální výchovy	17
2.5 Rámcové a školní vzdělávací programy	19
2.5.1 Zařazení sexuální výchovy v rámcovém vzdělávacím programu	19
2.5.2 Oblast vzdělávání pro zdraví	20
2.6 Opomíjená témata v sexuální výchově	22
2.6.1 Genderová rovnost v sexuální výchově	23
2.6.2 Sexuální rozmanitost v sexuální výchově	24
2.6.3 Sexuální potěšení v sexuální výchově	26
2.6.4 Konsent a sexuální násilí v sexuální výchově	27
3 VÝZKUMNÁ ČÁST	29
3.1 Metodika studie	29
3.2 Výsledky	35
4 DISKUSE	65
4.1 Popis rešerše k vyhledání výzkumných studií	65
4.2 Text diskuse	69
5 SOUHRN A ZÁVĚRY	74
Seznam zkratk	76
Seznam použitých zdrojů	77
Seznam tabulek	83
Seznam příloh	84

1 ÚVOD A HLAVNÍ CÍL PRÁCE

Adolescenti představují jednu šestinu celosvětové populace. Jedná se o období mezi 10. a 19. rokem života jedince, které je vymezeno mezi dětstvím a dospělostí. Zažívají významný fyzický, kognitivní a psychosociální růst, který ovlivňuje jejich myšlení, citění, rozhodování a komunikaci s okolím (WHO, online, 2023). Dospívání je jedinečnou fází, kdy dochází k objevování vlastní sexuální identity a zahájení romantických a sexuálních vztahů (Righi et al., 2021).

Sexuální výchova je vzdělávací oblastí, jejíž cílem je vybavit žáky informacemi a dovednostmi, které jsou potřebné pro formování a udržování vztahů, k porozumění pohlavnímu styku a sexualitě, a k doporučení vhodných zdrojů pro další dobrovolné vzdělávání. Měla by sloužit k podpoře zdraví a blahobytu mladých dospělých a měla by přispívat k jejich proměně v sexuálně zdravé dospělé jedince (Kantor and Lindberg, 2020, s. 145).

V České republice má sexuální výchova bohatou tradici. V minulosti se soustředila zejména na témata prevence pohlavně přenosných chorob, antikoncepce a plánovaného rodičovství. Podoba sexuální výchovy ve školách závisela výhradně na vedení jednotlivých škol, takže rozdíly mezi jednotlivými institucemi byly markantní. Jinak tomu není ani dnes. Jsou však zaznamenány pokusy různých institucí i jednotlivých sexuologů o sjednocení a rozvoj sexuální výchovy ve školách. Sféra sexuality je však kolbištěm společenských i politických idejí a tlaků za jakéhokoliv politického režimu (WHO, 2017, s. 9).

Motivací k vypracování předložené diplomové práce byly nedostatky v sexuální výchově zaznamenané samotnou autorkou během vlastních studií a uvědomění si důležitosti tohoto tématu, které je i v současnosti tabuizované.

Hlavním cílem diplomové práce byla identifikace postojů žákyň a žáků středních zdravotnických škol v České republice k sexuální výchově. Tohoto cíle bylo dosaženo provedením literární rešerše, vypracováním souhrnných teoretických poznatků o konkrétní problematice, vytvořením polostrukturovaného rozhovoru a provedením sběru dat. V další fázi byla data analyzována a rozčleněna do kategorií a podkategorií. Závěrem byly zformulovány výsledky práce na základě provedené analýzy.

2 PŘEHLED ODBORNÝCH POZNATKŮ

Přehledová část shrnuje odborné poznatky získané literární rešerší. Byly použity relevantní zdroje získané prostřednictvím internetových databází, jako je Google Scholar, EBSCO, PubMed a ProQuest. Pro tvorbu této části byly využité informace získané ze 34 zdrojů. Jednalo se o 9 česky a 25 anglicky psaných titulů. Jejich bibliografické citace jsou uvedeny v Seznamu použitých zdrojů.

2.1 Historický kontext

Zavedení sexuální výchovy do škol souvisí s vývojem a dostupností moderních antikoncepčních metod a legalizací interrupce. Tyto inovace prospěly k oddělení sexuality od reprodukce a ke vzniku „sexuální revoluce“, během které došlo k částečné detabuizaci sexuálního chování. Tyto procesy podpořily vznik nové životní fáze mezi dětstvím a dospělostí, známé jako adolescence. Ta se charakterizuje rostoucí nezávislostí na rodičích, iniciací sexuálních vztahů, soužitím bez manželského svazku, a odkládáním manželství i rodinného života. Během tohoto období, před navázáním stabilního vztahu, se výrazně zvyšují rizika neplánovaného otěhotnění a sexuálně přenosných infekcí, což přirozeně vedlo ke zvýšené snaze o prevenci. Dalšími tématy, která podnítila zavedení sexuální výchovy do škol, bylo sexuální násilí a „sexualizace“ médií a reklam (WHO, 2017, s. 13).

První zemí, která zařadila sexuální výchovu jako povinný předmět do všech škol, bylo v roce 1955 Švédsko. V 70. a 80. letech 20. století byla sexuální výchova postupně implementována do školního vzdělávání i v jiných skandinávských státech, v Německu a v Rakousku. Během dalších třiceti let různé Evropské země postupně integrovaly sexuální výchovu do svých osnov. Dokonce i v silně nábožensky založeném Irsku došlo v roce 2003 k začlenění sexuální výchovy do prvního i druhého stupně povinného vzdělávání (European Expert Group on Sexuality Education, 2016, s. 427).

Ve střední a východní Evropě došlo k zavedení sexuální výchovy až po konci komunistického režimu. Iniciativy vznikaly i před jeho koncem, ale byly zaměřeny spíše na přípravu na manželství a rodinný život nebo rodinnou výchovu a lidské sexuality se netýkaly. Ve většině zemí bývalého komunistického režimu se tak vývoj sexuální výchovy opozdil o 20 až 30 let ve srovnání s ostatními Evropskými státy. V České republice a v Estonsku

došlo po pádu komunismu k velmi prudkému rozvoji moderních stylů sexuální výchovy, odlišných od rodinné výchovy (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 251).

Ve Spojených státech Amerických byly až do 80. let 20. století všechny pokusy o zavedení povinné sexuální výchovy potlačeny konzervativními skupinami. Po vypuknutí pandemie HIV/AIDS v 80. letech byl hlavním lékařem Spojených států Amerických, C. Everettem Koopem, sepsán článek o potřebě implementace komplexivní sexuální výchovy do amerických škol. Reakcí na tento dokument byla propagace programů abstinenci sexuální výchovy, čímž byla odstartována bitva mezi abstinenci a komplexivními programy sexuální výchovy (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 251). Koncem 20. století byla vládou Spojených států navržena iniciativa „Abstinence Only Until Marriage“, kterou přijalo 49 z 50 států. Dle výsledků studií nebyla tato iniciativa shledána jako efektivní, a to ani v oblasti prevence rizikového chování, tak ani v oblasti oddálení zahájení sexuálního života. Z tohoto důvodu bylo během vlády prezidenta Barracka Obamy navrženo nahrazení tohoto přístupu komplexivními programy, které normalizují sex mladistvých, doporučují užívání antikoncepce a vybavují žáky a studenty dovednostmi potřebnými k udržení sexuálního zdraví a pohody. Během jeho vlády také došlo k navýšení finančních prostředků věnovaných do rozvoje sexuální výchovy (Leung et al., 2019, s. 5).

S nástupem vlády Donalda Trumpa došlo k obnovení podpory programů, které propagují sexuální abstinenci jako formu prevence sexuálních rizik (Leung et al., 2019, s. 5). Je zajímavé, že zastánci konzervativního abstinenciho přístupu nejsou odrazeni výsledky studií, které dokazují, že abstinenci programy nemají žádný vliv na předmanželské sexuální chování. Oproti tomu se komplexivní programy jeví jako velmi účinné při oddálení prvního sexuálního styku, omezení počtu sexuálních partnerů a navýšení užívání antikoncepčních metod (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 251).

Aktuální prezident Joe Biden podporuje implementaci komplexivních programů sexuální výchovy, které jsou doporučovány Organizací spojených národů (OSN) (Gennarini, online, 2021). Konečná podoba sexuální výchovy je ve Spojených státech určována jednotlivými státy nebo oblastmi, což vede k velmi rozmanitým podobám sexuální výchovy (Leung et al., 2019, s. 5).

2.1.1 Vznik standardů v sexuální výchově

V posledních letech hrají významnou roli v rozvoji sexuální výchovy v Evropě různé mezinárodní organizace. V roce 2008 byla Německým federálním centrem pro výchovu ke zdraví (BZgA) ve spolupráci se Světovou zdravotnickou organizací (WHO) vytvořena Evropská expertní skupina pro sexuální výchovu, jejímž cílem je zlepšení kvality poskytované sexuální výchovy a její implementace do evropského regionu. Skupina je tvořena 20 členy z 12 různých států, kteří působí v mezinárodních, vládních, nevládních a akademických organizacích v oblasti sexuální výchovy. Jedním z výsledků působení této skupiny jsou Standardy pro sexuální výchovu v Evropě, které jsou významným dokumentem pro rozvoj osnov sexuální výchovy v mnoha evropských zemích a jsou k dispozici v 11 různých jazycích (Ketting et al., 2018, s. 78).

Evropská síť mezinárodní federace pro plánované rodičovství (IPPF EN) je nevládní organizací zabývající se sexuální výchovou ve střední a východní Evropě a střední Asii. Soustředí se zejména na rozvoj, přijetí a implementaci sexuální výchovy v těchto státech. Stejně jako Evropská expertní skupina pro sexuální výchovu, jejíž členem IPPF EN je, přispívá ke globální výměně informací a zkušeností v oblasti sexuální výchovy (Ketting et al., 2018, s. 79). V roce 2005 iniciovala IPPF EN „Projekt SAFE“, který má hájit zájmy mladých lidí v Evropě v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví a souvisejících práv. Výsledkem tohoto projektu jsou tři hlavní zprávy, z nichž jednou je „Referenční průvodce pro plánování a provádění sexuální výchovy v Evropě“. V této zprávě se doporučuje, že by ucelená sexuální výchova měla být povinným předmětem jak na základních, tak na středních školách, s jasně stanoveným minimem standardů a vyučovacích cílů (WHO, 2017, s. 19). V roce 2009 pak IPPF EN vydala mezinárodní směrnice pro sexuální výchovu (Ketting et al., 2018, s. 79).

Jednou z dalších organizací, které v posledních letech vyvinuly iniciativy pro rozvoj sexuální výchovy, je Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), která publikovala přehled studií ohledně vlivu sexuální výchovy a související dokument shrnující témata a vzdělávací cíle sexuální výchovy. Populačním fondem Organizace spojených národů (UNFPA) byla v roce 2014 zveřejněna provozní směrnice pro sexuální výchovu v globální perspektivě. Rostoucí zájem mezinárodních organizací, který byl v posledních letech zaznamenán, výrazně podporuje rozvoj této oblasti vzdělávání (Ketting et al., 2018, s. 79).

Mezi evropskými zeměmi existuje překvapivě malý vzájemný vliv při vytváření metodik sexuální výchovy, osnov a standardů. To je pravděpodobně důsledkem jazykových bariér, jelikož dokumenty jsou málokdy překládány a publikovány v mezinárodních periodících. Výzkum je taktéž rozvinutější na národní než na mezinárodní úrovni. Tento jev může vyvolat falešný dojem, že programy v anglickém jazyce, z nichž většina pochází ze Spojených států Amerických, jsou jediné, které existují (WHO, 2017, s. 15, 18).

V České republice od roku 2016 působí organizace Konsent, z. s., která se pomocí kampaní, workshopů a přednášek snaží přispívat prevenci sexuálního násilí – ať už na pracovištích, ve školách či na internetu. Tento spolek v roce 2019 vypracoval podrobné metodiky pro výuku sexuální výchovy na školách, které vyučujícím poskytují osnovy pro výuku především sociální sexuální nauky. Konkrétně se zabývá tématy antikoncepce, sexuálně přenosných infekcí, respektu, zasílání intimního obsahu, souhlasu u sexuálních aktivit, mýty o pohlavních orgánech a sexu, sexuálního obtěžování a pornografie. Všechny tyto metodiky jsou volně dostupné ke stažení online a mohou tak všem učitelům pomoci při výuce sexuální výchovy (Konsent, z. s., online, 2021).

2.2 Současná podoba sexuální výchovy

Mezinárodní organizace definují sexuální výchovu různě, všechny se však pohybují v mezích mezinárodně stanoveného rámce. Dle WHO znamená sexuální výchova učení se o kognitivních, emocionálních, sociálních, interakčních a fyzických aspektech sexuality. Začíná v brzkém věku a pokračuje v pubertě a dospělosti, čímž zajišťuje postupné poskytování informací, schopností a pozitivních hodnot, aby děti a mladí lidé chápali svou sexualitu, užívali si ji a měli naplňující a bezpečné vztahy (WHO, 2017, s. 25). V dokumentech publikovaných organizacemi UNESCO a IPPF EN představujících doporučení pro výuku sexuální výchovy je sexuální výchova definována obdobně. Dle těchto definic slouží sexuální výchova ke zprostředkování znalostí, dovedností a hodnot potřebných pro užívání si vlastní sexuality, jak ve fyzické, tak v emocionální rovině. Chápou sexualitu holisticky, v kontextu sociálního a emocionálního růstu (IPPF EN, 2010, s. 6).

2.2.1 Zásady sexuální výchovy

Ucelená sexuální výchova pokrývá širokou škálu témat souvisejících s fyzickými, emocionálními, sociálními a kulturními aspekty sexuality. Měla by posilovat pozitivní postoj k sexualitě a respektovat hranice a soukromí žáků a studentů. Atmosféra důvěry by měla být určena nalezením pravidel, se kterými bude učební skupina souhlasit. Žáci a studenti by se měli na sexuální výchově aktivně podílet, aby pouze nesplňovala program stanovený učiteli a odpovídala potřebám a požadavkům mladých lidí. Výuka by měla být vedena interaktivním způsobem, využívat metody přizpůsobující se preferencím a schopnostem žáků a žákyň a měla by být předávána jazykem odpovídajícím jejich úrovni. Důležitá je také těsná spolupráce s rodiči, kteří by měli mít možnost vyjádřit svá přání a výhrady. Školy a rodiče by se v tomto postupném procesu měli vzájemně podporovat. Respektování genderových odlišností je taktéž nezbytnou součástí sexuální výchovy (WHO, 2017, s. 39).

Sexuální výchova by dle Standardů pro sexuální výchovu v Evropě (WHO, 2017, s. 35) měla splňovat následující zásady:

- Být vědecky přesná a odpovídat aktuálním zjištěním týkajícím se sexuálního a pohlavního zdraví, sexuality a sexuálního chování.
- Být založena na přístupu zohledňujícím lidská, sexuální i reprodukční práva.
- Být věku a vývoji odpovídající. Obsah sexuální výchovy by měl odpovídat a přizpůsobovat se aktuálnímu vývojovému stádiu dítěte. Učivo by mělo odpovídat na otázky, které jsou pro jedince v daném stádiu relevantní. Formy a metody výuky by se zároveň měly přizpůsobovat momentálnímu schopnostem žáků a měl by být brán ohled na případné individuální odlišnosti.
- Začínat narozením dítěte.
- Být založena na uceleném konceptu zdraví, který zahrnuje pocit pohody.
- Vycházet z rovnosti pohlaví, vlastního sebeurčení a přijetí rozdílností.
- Musí být chápána jako příspěvek k rovnoprávné a soucitné společnosti. Toho je dosaženo posilováním jednotlivců i komunit.

Výstupy, kterých by se mělo prostřednictvím sexuální výchovy dosáhnout jsou dle WHO (2017, s. 35) následující:

- Přispívat k tolerančnímu, otevřenému a k sexualitě ohleduplnému společenskému klimatu respektujícího různé životní styly, postoje a hodnoty.
- Respektovat sexuální rozmanitost a pohlavní odlišnosti a zohledňovat pohlavní identity a genderové role.
- Podporovat tvorbu informovaných rozhodnutí založených na komplexním porozumění situaci a zodpovědném jednání vůči sobě samému i partnerovi.
- Uvědomovat si a respektovat své tělo a sexualitu.
- Být schopen rozvíjet vlastní sexualitu, příjemně ji prožívat, vyjadřovat své potřeby a rozvíjet svou pohlavní roli a identitu.
- Mít přístup k informacím o fyzických, kognitivních, sociálních, emocionálních a kulturních aspektech sexuality, o antikoncepci, prevenci pohlavně přenosných chorob a sexuálním násilí.
- Disponovat životními dovednostmi potřebnými pro zvládnutí všech aspektů sexuality a mezilidských vztahů.
- Být informován o možnostech a přístupu k poradenským a zdravotnickým službám.
- Přemýšlet o sexualitě s ohledem na lidská práva a docílit budování vlastního kritického postoje.
- Budovat mezilidské vztahy a sexuální vztahy se vzájemným porozuměním a respektem vůči potřebám a hranicím druhého. Vytvářet rovnocenné vztahy jako prevenci sexuálního násilí.
- Být schopen komunikovat o sexualitě, emocích a vztazích a disponovat potřebnou jazykovou výbavou.

2.3 Formální a neformální sexuální výchova

Sexuální výchovu můžeme rozdělit na formální a neformální, dle toho, z jakého zdroje pramení. V počátečních stádiích vývoje jedince jsou důležitější neformální zdroje, kterými jsou hlavně rodiče. Ti by svým dětem měli již od narození předkládat pravdivé a přiměřené informace o lidské sexualitě a zajistit jim bezpečné a milující zázemí. Oproti tomu formální sexuální výchova je ta, která zprostředkovává odborné informace a se kterou se můžeme setkat

ve školách, knihách, brožurách, letácích, vzdělávacích stránkách na internetu, ve výchovných televizních pořadech nebo u poskytovatelů zdravotních služeb. Pro úspěšnou sexuální výchovu je velmi důležité, aby oba tyto zdroje informací byly v souladu a vzájemně se nerozporovaly (WHO, 2017, s. 12).

Školy zauímají dominantní postavení, jelikož zajišťují dlouhodobé a systematické vzdělávání prováděné profesionálními pracovníky, a rodina jako zdroj informací mnohdy selhává. Může tomu tak být například v případě dysfunkční nebo neúplné rodiny, při nedostatečné sexuální výchově samotných rodičů, při nedostatečné informovanosti rodičů, při absenci pedagogických dovedností u rodičů nebo při nedostatku odvahy při diskusi o sexuálních tématech (Janiš, 2020, s. 37). Pro mladého jedince jsou důležité oba tyto zdroje, jelikož potřebuje specifické znalosti, postoje a schopnosti a zároveň lásku, podporu a prostor ve svém společenském prostředí (WHO, 2017, s.12).

Dalším zdrojem formální sexuální výchovy, který v současné době získává na oblíbenosti, je internet. Vzhledem k tomu, že přístup mladých lidí k internetu je téměř neomezený, se z digitálních platforem stává dostupný zdroj informací nejen o sexuálním zdraví. Až 80 % internetových uživatelů ve Spojených státech hledá informace o zdraví a sexuálním zdraví na internetu, u mladých lidí bývají nejčastějším zdrojem sociální sítě. Tato forma vzdělávání je výhodná jak pro poskytovatele, jelikož nevyžaduje příliš velké náklady, je lehce dostupná a má velký dosah, tak pro příjemce, u kterého je zajištěno soukromí a anonymita. Benefity digitálních platforem lze využívat i ve školní výuce, jelikož nabízejí přizpůsobivé, interaktivní, bezpečné a kontrolované prostředí (Lameiras-Fernández et al., 2021, s. 2).

2.3.1 Výuka sexuální výchovy na školách

Efektivita formální sexuální výchovy závisí z velké části na učitelích. Studie dokazují, že odhodlání učitelů a jejich případný diskomfort při vyučování sexuální výchovy může značně ovlivnit schopnost žáků přijímat nové poznatky (Leung et al., 2019, s. 6). Z tohoto důvodu by vzdělavatelé, kteří vyučují sexuální výchovu, měli být v tomto oboru vyškolení. Pokud ale nejsou k dispozici vyškolení učitelé, nemělo by se jednat o překážku pro poskytování sexuální výchovy, jelikož školení může probíhat souběžně s výukou (WHO, 2017, s. 39).

Dle šetření realizovaného organizací Konsent na přelomu let 2020 a 2021 se v České republice cítí až 25 % vyučujících při vyučování sexuální výchovy nejistě. Nejvíce je tomu tak

u témat týkajících se mýtů o sexualitě, sexuálního násilí a sexuální orientace. Psychosociální oblastí sexuální výchovy, při které si jsou učitelé nejvíce jistí, je „zdravé navazování vztahů“. Při výuce této oblasti je však nutno dbát zvýšené opatrnosti, jelikož může snadno docházet k upevňování heteronormativních stereotypů. Učitelé by dle tohoto šetření měli zájem o lekce zaměřující se na psychosociální aspekty sexuální výchovy navrhované Konsentem (Konsent, 2021). Podobné lekce a kurzy pro učitele jsou doporučovány WHO a praktikují se v některých zahraničních zemích (Leung et al., 2019, s. 6). Ve Finsku a Estonsku je vzdělávání učitelů v oblasti sexuální výchovy povinné, a to buďto formou kurzu, nebo v rámci vysokoškolského studia. V ostatních zemích ke školení učitelů dochází zřídka, což se může v praxi jevit jako zásadní problém, jelikož výuka sexuální výchovy vyžaduje určité dovednosti ze strany učitele (Ketting et al., 2018, s. 95).

Vyučující sexuální výchovy by měli disponovat otevřeností vůči tomuto tématu a vysokou motivací ho vyučovat. Potřebují být stimulováni a podporováni. Není žádoucí nutit k výuce sexuální výchovy učitele, kteří nejsou ochotni se tomuto předmětu věnovat. Nezbytným předpokladem je schopnost reflektovat vlastní postoje k sexualitě, k hodnotám a normám společnosti, jelikož budou pro žáky vzorem. Zajištěn by měl být také přístup k supervizi. Vzdělavatelé by měli žákům předkládat fakta a zároveň jim pomáhat vytvářet si postoje a schopnosti komunikace, dohody, sebereflexe, rozhodování a řešení problémů. Měli by užívat neutrální jazyk odpovídající vývoji žáků a respektovat jejich hranice. Sexuální výchova by měla být stavěna na lidských právech a na respektování různorodosti. Role, porozumění a výcvik vzdělavatelů a strukturální rámec ve kterém působí jsou základními pilíři pro vysoce kvalitní sexuální výchovu (WHO, 2017, s. 39, 40).

2.3.2 Výuka sexuální výchovy v rodinách

Dle výsledků studie zkoumající úroveň sexuální výchovy v evropských zemích bylo zjištěno, že ve státech, kde je školní sexuální výchova nejméně rozvinutá, dochází také k nejmenšímu zapojení rodičů do sexuální výchovy. Nemůžeme tedy tvrdit, že by rodičovská sexuální výchova v těchto případech nahrazovala tu školní, obě se spíše vzájemně doplňují (Ketting et al., 2018, s. 96).

Rodiče nebo případně vychovatelé mohou velmi pozitivně ovlivnit sexuální chování svých dětí, pomoci k pozdějšímu zahájení sexuálního života nebo prevenci sexuálně přenosných chorob. Jedná se však o náročnou roli, která v případě nesprávného vedení může

zapříčinit, že se rodina stává druhořadým zdrojem informací o sexuálním zdraví (Robinson et al., 2017, 334).

Řada studií, které se zabývaly rolí rodičů v sexuální výchově dětí, vyhodnotila jejich roli jako velmi pozitivní. Sami rodiče dokonce svou roli v sexuální výchově ve většině případů akceptují a považují ji za důležitou (Robinson et al., 2017, s. 339). Tyto studie však zkoumají pouze vliv na výskyt rizikového sexuálního chování a nezabývají se stejně důležitými tématy jako jsou neheterosexuální identity nebo pozitivní aspekty sexuality. Když se zaměříme na toto komplexní pojetí sexuální výchovy, zjistíme, že mnoho rodičů není zcela spokojeno s průběhem rodinné sexuální výchovy u jejich dětí, a to i přes to, že původně chtěli dopřát svým dětem kvalitnější sexuální výchovu, než se jim v minulosti dostalo od jejich vlastních rodičů (Noorman et al., 2022, s. 4).

Nejzásadnějším problémem je neschopnost rodičů komunikovat se svými dětmi o sexuálních záležitostech, převážně kvůli studu (zejména v tématech týkajících se sexuálního uspokojení, masturbace nebo užití kondomu) nebo z důvodu vlastní nedostatečné informovanosti. Rodiče přiznávají, že s výukou mnohdy vyčkávají až do chvíle, kdy potomek sám zahájí konverzaci na toto téma. K tomu v některých případech nedojde nikdy, protože si dítě obstará informace z jiného zdroje, nebo v jiných případech jsou rodiče otázkou zaskočeni a dítěti nevěnují dostatečné množství informací. Dle výsledků studií rodiče považují za velmi obtížné sdělovat svým dětem fakta bez jakéhokoliv přikrášení. Z toho důvodu mnohdy uzpůsobují své odpovědi věku dítěte, jeho pohlaví a společenským normám (Noorman et al., 2022, s. 4).

Rodiče či vychovatelé obecně vnímají jako nejobtížnější vzdělávání dětí v oblasti sexuální výchovy v případě nějaké specifické situace: dítě se identifikuje jako lesba, gay, bisexuál, transgender, queer či jiná identita (LGBTQ+), dítě má intelektuální deficit, dítě je nakaženo HIV nebo bylo obětí sexuálního útoku. Tyto děti mají pochopitelně odlišné potřeby týkající se sexuální výchovy a informace, které jim rodiče poskytují, musí být přizpůsobeny jejich konkrétní situaci (Noorman et al., 2022, s. 5).

2.4 Druhy programů sexuální výchovy

Mezinárodní shoda na tom, jak by měla být správně sexuální výchova vedena, jaké oblasti by měla zastřešovat a k čemu by měla žákům sloužit, bohužel neexistuje. Z tohoto důvodu se můžeme setkat s různými pojetími sexuální výchovy (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 250). Dle Standardů pro sexuální výchovu v Evropě lze tato pojetí sexuální výchovy rozdělit do tří základních kategorií, dle toho, jaká témata zastřešují: abstinenční programy, programy komprehensivní sexuální výchovy a programy ucelené sexuální výchovy (WHO, 2017, s. 17).

Abstinenční programy

Abstinenční programy se zabývají otázkou, zdali je vůbec sexuální výchova nutná, a v případě její potřeby propagují tradiční pojetí sexuality. Jedná se o přístupy, které demonizují mimomanželské sexuální chování včetně masturbace (Leung et al., 2019, s. 3).

Obsahem abstinenčních programů je výuka o psychologických, zdravotních a sociálních benefitech sexuální abstinence (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 250). Chápou vzájemně věrný monogamní manželský vztah jako očekávaný standard lidské sexuální aktivity. Výuka o antikoncepčních metodách je v tomto pojetí nežádoucí, jelikož není v souladu s představou o abstinenci u mladistvých a podporovala by nemorální a nebezpečné sexuální chování (Leung et al., 2019, s. 3). Cílem abstinenční sexuální výchovy je omezení výskytu sexuálně přenosných chorob a těhotenství mladistvých, kterého se snaží dosáhnout šířením strachu, studu a viny v souvislosti se sexuálním chováním. V některých případech je dokonce využíváno nepřesných vědeckých informací, stereotypizace genderových rolí a diskriminace dívek. Tento přístup je využíván převážně v konzervativních a nábožensky orientovaných společnostech (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 250; Leung et al., 2019, s. 3).

Novějším způsobem výuky sexuální výchovy je abstinence-plus. Jedná se o metodu, která propaguje sexuální abstinenci, ale zároveň přihlíží k případům, kdy abstinence možná není, a podporuje bezpečné sexuální praktiky. Zdůrazňuje také souvislost mezi partnerskými vztahy, sexualitou a sexuální aktivitou. Jedná se o benevolentnější verzi abstinenční sexuální výchovy. Od komprehensivní sexuální výchovy se liší tím, že se nezabývá problematikou rovnosti pohlaví a snaží se odrazovat mladé lidi od sexu (Miedema et al., 2020, s. 755).

Komprehensivní programy

Komprehensivní sexuální výchova vznikla jako reakce na příliš úzce zaměřený abstinenci přístup. Definice komprehensivní sexuální výchovy se dle autorů různí. Některé zdroje ji prezentují velmi podobně jako metodu abstinence-plus, tedy jako program propagující abstinenci jako nejlepší formu prevence pohlavně přenosných nemocí, ale zároveň zahrnující nauku o antikoncepčních metodách, mezilidských vztazích a komunikaci, a pomáhající mladým lidem uvědomovat si jejich hodnoty, cíle a možnosti (Ketting and Winkelman, 2013, s. 250).

V dokumentu vydaném organizací UNESCO, je stanoveno, že cílem komprehensivní sexuální výchovy je vybavit žáky a studenty znalostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami, které jim umožní uvědomovat si vlastní zdraví a důstojnost, utvářet respektující sociální a sexuální vztahy, přebírat zodpovědnost za svá rozhodnutí a uvědomovat si, jak jejich rozhodnutí mohou ovlivnit druhé, a také porozumět svým vlastním právům a zajistit jejich dodržování. Komprehensivní sexuální výchova by měla sloužit jako prostředek pro dosažení spravedlivé, tolerantní, otevřené a sociálně inkluzivní společnosti, jelikož se zabývá vyučováním o kognitivních, emocionálních, fyzických a sociálních aspektech sexuality. Měla by zahrnovat všechna témata, která by žáci měli znát, a to i ta, která mohou být v některých společnostech vnímána jako kontroverzní (UNESCO, 2018, s. 4). Tato definice je ale velmi široká a může být v rozličných kulturách interpretována různými způsoby, čímž se z ní může zcela vytratit celkový význam nebo jakýkoliv kritický záměr (Miedema et al., 2020, s. 748).

Ucelená sexuální výchova

Hranice mezi programy komprehensivní sexuální výchovy a ucelené sexuální výchovy nejsou striktní a závisí na konkrétní definici. Ucelená neboli holistická sexuální výchova se zaměřuje na sexualitu jako na zdroj radosti a potěšení, spíše než jako na příčinu nemocí. Tento pozitivní přístup k sexuální výchově se z velké části překrývá s komprehensivní sexuální výchovou, jelikož také zdůrazňuje souvislost mezi vztahy a sexualitou, genderovou rovnost a práva mladých lidí. Na rozdíl od komprehensivní sexuální výchovy se ale holistická sexuální výchova soustředí na osobnostní a sexuální růst jedince a zabývá se těmi, kteří se potýkají s problémy v oblasti sexuálního zdraví (oběti sexuálního násilí, neplánovaná těhotenství nebo osoby potýkající se s nejistotou v sexuální identitě). Tento druh sexuální výchovy bývá praktikován v liberálnějších Evropských státech, jako například ve Švédsku, Nizozemsku nebo

Belgii, a zároveň je také prosazován ve Standardech pro sexuální výchovu v Evropě, vydaných Světovou zdravotnickou organizací (Miedema et al., 2020, s. 756; WHO, 2017, s. 9).

V Evropských státech dochází zřídka k rozlišení mezi ucelenou a komprehensivní sexuální výchovou. V praxi se tedy nejčastěji setkáme s programy kombinujícími oba zmíněné přístupy, nelze je tedy označit pouze jako komprehensivní nebo holistické (Ketting et al., 2018, s.78).

2.5 Rámcové a školní vzdělávací programy

Dle zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, je vzdělávání v České republice upravováno kurikulárními dokumenty, kterými jsou Rámcové vzdělávací programy (RVP) a Školní vzdělávací programy (ŠVP) (§3 zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání).

Rámcové vzdělávací programy jsou vydávány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a předkládají obecně závazný rámec pro tvorbu ŠVP škol všech oborů vzdělání, jak v předškolním, tak v základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání. RVP stanovují konkrétní cíle, formu, délku a povinný obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování (§4 zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání).

Školní vzdělávací programy jsou vytvářeny každou školou zvlášť, v souladu s pravidly stanovenými v RVP. Obsah vzdělávání může být dle preferencí školy uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva. ŠVP je vydáván ředitelem školy a musí být volně přístupný komukoliv k nahlédnutí (§5 zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání).

2.5.1 Zařazení sexuální výchovy v rámcovém vzdělávacím programu

Vzdělávací obsah je v RVP je členěn do vzdělávacích oblastí, které jsou dále členěny do vzdělávacích oborů. V RVP pro základní vzdělávání (RVP ZV), se nachází následující vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyky),

Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace), Informatika (Informatika), Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět), Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství), Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis), Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova), Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova), Člověk a svět práce (Člověk a svět práce), Doplnující vzdělávací obory (Dramatická výchova, Etická výchova, Filmová/Audiovizuální výchova, Taneční a pohybová výchova) (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, online, 2021, s. 2).

Výuka sexuální výchovy je dle RVP ZV okrajově zařazena do oblasti Člověk a jeho svět, která se vyučuje na prvním stupni základního vzdělávání. V rámci tematického celku Člověk a jeho zdraví je zahrnuto téma sexuálního a jiného zneužívání. Majoritní část sexuální výchovy je pak zahrnuta do předmětů Výchova ke zdraví a Etická výchova, které jsou vyučovány na druhém stupni. Dle RVP ZV by měly být do výuky předmětu Výchova ke zdraví zařazeny tyto tematické celky: sexuální a reprodukční zdraví, jehož součástí by měla být nauka o zdraví reprodukční soustavy, o sexualitě jako součásti formování osobnosti, sexuální zdrženlivosti, předčasné sexuální zkušenosti, promiskuitě, problémech těhotenství a rodičovství mladistvých, o poruchách pohlavní identity, dále pak nauka o ochraně před pohlavně přenosnými chorobami a sexuální kriminalitě. V oboru Etická výchova je zpracován celek sexuálního zdraví v oblastech zodpovědného vztahu k sexualitě, přípravy na lásku v mládí, sexuální identity a nezralého rodičovství (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, online, 2021, s. 51, 92, 117).

Vyučovanými obory na středních zdravotnických školách, zakončenými Státní závěrečnou zkouškou, jsou Praktická sestra, Nutriční asistent, Asistent zubní technika, Laboratorní asistent, Ortoticko-protetický technik a Masér ve zdravotnictví (Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání, online, 2020). Ve všech těchto oborech je sexuální výchova zahrnuta do oblasti Vzdělávání pro zdraví (Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání, online, 2020, s. 42).

2.5.2 Oblast vzdělávání pro zdraví

Cílem oblasti vzdělávání pro zdraví je vybavení žáků znalostmi a dovednostmi potřebnými k preventivní a aktivní péči o zdraví a bezpečnost a podpora chování a postojů ke zdravému způsobu života a odpovědnosti za své zdraví. Žáci jsou vedeni k tomu, aby znali biopsychosociální potřeby svého těla a rozuměli vlivům výživy, životního prostředí, hygieny,

pohybové aktivity, pozitivních a negativních emocí a jejich překonávání, mezilidských vztahů a jiných vlivů na zdraví. Také je kladen důraz na výchovu proti závislostem, proti médii podporovanému ideálu krásy a na výchovu k odpovědnému přístupu k sexu. Na významu nabývají i dovednosti potřebné pro obranu a ochranu proti nebezpečí ohrožující zdraví a život, tedy chování při vzniku mimořádných událostí (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Praktická sestra, online, 2018, s. 41).

Vzdělávání pro zdraví vede žáky k tomu, aby si dovedli vážit vlastního zdraví jako primární hodnoty potřebné ke kvalitnímu prožívání života, cílevědomě jej chránili a rozpoznali případné ohrožení, aby byli schopni jednat v situacích osobního i veřejného ohrožení, aby chápali, jak životní prostředí dovede působit na zdraví jedince, aby znali způsoby ochrany zdraví, zvyšovali svou tělesnou zdatnost a usilovali o dosažení optimálního pohybového rozvoje v rámci svých možností, aby dovedli posoudit důsledky vlivu médií na zdraví a zaujímali k nim kritický odstup, aby dovedli vyrovnávat nedostatek pohybu a jednostrannou fyzickou i psychickou zátěž, aby pociťovali radost z prováděné fyzické aktivity, aby usilovali o pozitivní změny tělesného sebepojetí; aby využívali zásady fair play, aby kontrolovali a ovládali své jednání, chovali se odpovědně a byli schopni spolupráce v pohybových činnostech, aby pravidelně prováděli pohybové aktivity a eliminovali zdraví ohrožující návyky a činnosti (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Praktická sestra, online, 2018, s. 41).

Učivo obsažené v oblasti vzdělávání pro zdraví by mělo postupovat celým ŠVP. Škola by tedy měla rozpracovat výsledky vzdělávání do vyučovacích předmětů – tematika péče o zdraví se může objevit například v občanské nauce, biologii, základech ekologie, tělesné výchově a odborných předmětech – nebo do vzdělávacích modulů, kurzů či jiných forem. Pro tuto oblast lze také vytvořit samostatný vyučovací předmět (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Praktická sestra, online, 2018, s. 42).

Učivo obsažené v tématu péče o zdraví lze rozdělit do několika kapitol: zdraví, zásady jednání v situacích osobního ohrožení a za mimořádných událostí a první pomoc. V kapitole věnované zdraví nalezneme učivo o činitelích ovlivňujících zdraví: o životním prostředí, o životním stylu, o pohybových aktivitách, o výživě, o rizikovém chování a jiných. Dále například o duševním zdraví a rozvoji osobnosti, sociálních dovednostech a rizikových faktorech poškozujících zdraví, o odpovědnosti za své zdraví i za zdraví druhých, o veřejném zdravotnictví v České republice, o zabezpečení v případě nemoci, o právech a povinnostech

v případě nemoci nebo úrazu, o prevenci úrazů a nemocí, o mediálním obrazu krásy lidského těla a komerční reklamě a také o partnerských vztazích a lidské sexualitě. V kapitole o zásadách jednání v situacích osobního ohrožení a za mimořádných událostí je učivo věnováno osobnímu životu a zdraví ohrožujícím situacím, mimořádným událostem a základním úkolům ochrany obyvatelstva. V rámci první pomoci je obsah věnován úrazům a náhlým zdravotním příhodám, poranění při hromadném zasažení obyvatel a stavům bezprostředně ohrožujícím život. Výsledkem vzdělávání o partnerských vztazích a lidské sexualitě by měla být žákova schopnost diskutovat a argumentovat o etice partnerských vztahů, o vhodných partnerech a o odpovědném přístupu k pohlavnímu životu (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Praktická sestra, online, 2018, s. 42, 43).

2.6 Opomíjená témata v sexuální výchově

Ve většině evropských zemí není sexuální výchova koncipována jako samostatný předmět, ale bývá implementována do jiných zastřešujících předmětů (Ketting et al., 2018, s. 77). To je možné díky multidisciplinarity sexuální výchovy. V České republice, jak již bylo zmíněno, bývá nejčastěji začleněna do Výchovy ke zdraví, Občanské nauky, Psychologie a předmětů přírodovědných (Konsent, 2021). Dle předmětu, ve kterém je sexuální výchova vyučována, můžeme pozorovat odlišnosti v obsahu a používaných výukových metodách. V rámci biologie můžeme pozorovat zaměření na fyzické a zdravotní aspekty. Je-li zastřešující předmět z oblasti humanitních věd (například občanská výchova, výchova ke zdraví, filozofie), bude více pozornosti věnováno sociálním, interakčním a morálním aspektům. V takovýchto případech je vhodné, aby jeden učitel měl na starost celkovou koordinaci materiálů a používaných informací, aby bylo učivo jednotné. Dalším používaným přístupem je využívání specialistů z mimoškolního prostředí, kteří se zabývají určitými specifiky sexuální výchovy. Těmito specialisty mohou být například zdravotníci, lékaři, sexuologové nebo sociální pracovníci (WHO, 2017, s. 16). V některých případech se setkáme se sexuální výchovou ve formě volitelného předmětu, který nemusí absolvovat všichni žáci (Ketting et al., 2018, s. 85). Světová zdravotnická organizace doporučuje pojetí sexuální výchovy jako uceleného samostatného předmětu, s vyšší hodinovou dotací, než se jí ve většině zemí dostává (Konsent, 2021).

Dle průzkumu České středoškolské unie (ČSU) realizovaného v roce 2020, který se zabýval sexuální výchovou na středních školách, se sexuální výchova na středních školách

mnohdy vůbec neprobírá, a pokud ano, je omezena pouze na základní témata a biologické aspekty, tedy nauku o pohlavních orgánech, o prevenci pohlavně přenosných chorob nebo o metodách antikoncepce. Témata jako je domácí a sexuální násilí, souhlas, pornografie, první sex, masturbace nebo orgasmus, tedy témata, která jsou mnohdy tabuizována nebo u nich musí vyučující zaujmout vlastní postoj a být otevřen diskusí se žáky, se ve výuce neobjevují většinou vůbec. Přitom všechna tato témata do výuky sexuální výchovy patří a v jiných evropských zemích se do výuky zařazují (ČSU, 2020, s. 15). Mezi často opomíjená taktéž patří psychosociální témata jako například gender, sexuální identita a sexuální orientace (Konsent, 2021). Žáci středních škol v České republice dokonce uvádí školu jako nejméně častý zdroj informací o partnerském a sexuálním životě. Téměř polovina respondentů z řad studentů středních škol s různým zaměřením uvedla, že ze školy nezískala vůbec žádné informace o tomto tématu (ČSU, 2020, s. 5). Z tohoto důvodu studie doporučují implementaci těchto opomíjených aspektů sexuality do výuky, tak aby výuka odpovídala aktuálním doporučením WHO a UNESCO a požadavkům samotných žáků, na které akcentování negativních jevů spojených se sexualitou (pohlavně přenosné nemoci, antikoncepce, rizika spojená se sexem) může působit špatně (Konsent, 2021; WHO, 2017, s. 12). Je tedy zároveň žádoucí obsáhnout ve výuce i pozitivní aspekty sexuality a praktické informace, například vyjednávání o použití kondomu, o nepenetrující sexuální aktivitě a masturbaci nebo o sexuálním uspokojení a orgasmu (Abott et al., 2015, s. 1641). Tento negativistický trend vznikl pravděpodobně jako reakce na epidemii HIV/AIDS, která ve všech státech vyvolala potřebu zvýšení prevence v oblasti sexuálního zdraví, a bohužel také zapříčinil upozadění pozitivních stránek sexuality ve výuce (Ketting and Winkelmann, 2013, s. 251).

2.6.1 Genderová rovnost v sexuální výchově

Tradiční genderové normy, které propagují sexuální zdrženlivost a cudnost pro dívky a ženy a sexuální svobodu pro muže, přetrvávají v mnoha zemích i v současnosti. V důsledku těchto norem mnohé dívky vnímají sexuální abstinenci v adolescenci jako cestu pro dosažení sociálního přijetí, zatímco u chlapců zajišťuje vyšší popularitu dřívější iniciace pohlavního života (Kreager et al., 2016, s. 388). Šíření tohoto sexuálního dvojího metru může mít za následek řadu sociálních, emocionálních, psychických, i fyzických potíží. Tradiční genderové normy přispívají k pozitivnímu vnímání sexuálního násilí muži, k sexuálním potížím u žen a k celkové nespokojenosti v sexuálních a partnerských vztazích mezi mladými lidmi. Dokázána je také spojitost mezi tradičními normami a dřívější iniciací pohlavního života,

zvýšeném sexuálním násilí mezi mladými a vyšším rizikem přenosu pohlavních chorob (Emmerink et al., 2016, s. 363).

Obzvlášť negativní dopad mají tradiční genderové normy na ženskou sexualitu. Mnohé ženy mohou mít v důsledku těchto norem sníženou sebeúctu a cítit se při sexuálních aktivitách nejistě. Výsledkem této nejistoty je pak celková nespokojenost žen se sexuálními vztahy (Emmerink et al., 2016, s. 371).

Sexuální výchova zahrnující témata rovnosti genderu a partnerských vztahů může přispět k navazování a udržování rovných, respektujících a nenásilných vztahů u mladých lidí. Programy sexuální výchovy zahrnující tato témata mají pětkrát větší pravděpodobnost snížení výskytu pohlavně přenosných nemocí a nechtěných těhotenství než programy, které tato témata v osnovách nezahrnují. Tyto programy mohou zároveň díky propagaci genderové rovnosti a ignoraci zažitých norem a stereotypů sloužit jako prevence sexuálního násilí (Makleff et al. 2020, s. 315).

Téma rovnosti genderu je zmíněno i v doporučení k sexuální výchově vydaném organizací UNESCO (2018, s. 36). V kapitole „porozumění genderu“ jsou zahrnuta témata „sociální konstrukce genderu a genderových norem“, „genderová rovnost, stereotypy a předsudky“ a „genderově podmíněné násilí“.

2.6.2 Sexuální rozmanitost v sexuální výchově

Heterosexuální orientace je spolu s cisgender identitou považována za normu, která je v hodinách sexuální výchovy podporována vynecháváním témat, která jsou potřebná pro zdravý sexuální život LGBTQ+ komunity (Naser et al., 2020 s. 35). Zřídka je v hodinách sexuální výchovy popisován jiný druh soulože než penilně-vaginální styk. Jsou vynechávány informace o alternativních způsobech sexuálního uspokojení, jakými jsou vzájemná masturbace, orální sex nebo anální sex (Abott et al., 2015, s. 1640). V některých státech Spojených států Amerických, konkrétně v Alabamě, Louisianě, Mississippí, Oklahomě, Jižní Karolíně a Texasu je dokonce zákony vymezen zákaz pozitivního vyobrazení sexuálních menšin v osnovách sexuální výchovy (Naser et al., 2020 s. 35).

Současná směrnice vydaná organizací UNESCO v roce 2018 zmiňuje, že by v rámci sexuální výchovy měl být kladen důraz na citlivá témata, jakými jsou například etnicita,

sexuální orientace, sexuální identita nebo zdravotní znevýhodnění. Dokument popisuje nutnost respektování odlišností a zařazení relevantního obsahu pro LGBTQ+ komunitu, nejsou v něm však zmíněny konkrétní rady a kroky, které by bylo vhodné pro větší univerzálnost sexuální výchovy podstoupit (Miedema et al., 2020, s. 754).

Lze rozlišit tři způsoby, kterými bývají žáci těchto minoritních skupin vynechávání ze sexuální výchovy. Prvním ze způsobů je ignorace, během které dochází k úplnému vynechávání neheterosexuálních osob z osnov sexuální výchovy, nebo dokonce k ignorování dotazů LGBTQ+ žáků učiteli. Dalším způsobem je heterocentrismus, který se objevuje především v abstinenčních programech. Ty zobrazují heterosexuální manželský svazek jako jedinou cestu vedoucí k iniciaci pohlavního života. Posledním způsobem je patologizace, během které dochází ke zmiňování jiných než heterosexuálních vztahů pouze ve spojitosti s AIDS a jinými pohlavně přenosnými chorobami (Naser et al., 2020, s. 35).

Za výsledek tohoto opomíjení sexuálních menšin v osnovách můžeme považovat zvýšený výskyt rizikového sexuálního chování a sexuálně přenosných chorob u neheterosexuální mládeže, zatímco u heterosexuálních cisgender žáků se díky komprehensivní sexuální výchově zlepšuje informovanost o sexualitě a snižuje počet nechtěných těhotenství a pohlavně přenosných chorob. Kromě toho může takováto nedostatečná sexuální výchova přispívat k rozvoji homofobie nebo také deprese, úzkosti a sebepoškozování u mladých neheterosexuálních osob. Zaznamenána je také vyšší pravděpodobnost šikany na školách, ať už se strany spolužáků nebo ze strany učitelů (Rabbitte, 2020, s. 1-4).

Nedostatečnost sexuální výchovy zanechává v LGBTQ+ žácích velké množství nezodpovězených otázek. Odpovědi na ně hledají v alternativních zdrojích, převážně na internetu. Internet zajišťuje těmto žákům na první pohled bezpečné a soukromé prostředí s velkým množstvím informací, které uspokojují jejich přirozenou zvědavost. Zároveň jim poskytuje platformu, na které se mohou seznamovat a navazovat vztahy s vrstevníky, kteří jsou ve stejné situaci. Bohužel existuje malé množství výzkumných studií, které by se zabývaly benefity a riziky užívání internetu LGBTQ+ mládeží pro vzdělávání v oblasti sexuality a sexuálního zdraví (Naser, 2020, s. 36). Je však známo, že využívání internetu a pornografie může vést k posilování nerealistických představ o sexuálním styku a vztazích (Rabbitte, 2020, s. 3).

K uzpůsobení sexuální výchovy i jiným skupinám, než je ta heterosexuální a cisgenderová, by mohlo sloužit zahrnutí témat například následujících témat: jiné formy sexu než penilně-vaginální, tedy anální, orální, manuální sex, masturbace, zdravé vztahy, sex se souhlasem, požitky ze sexu, transgender identity, nebinární identity a užívání vhodných zájmen (Rabbin, 2020, s. 4). Dle výsledků studií dochází ke snížení diskriminace těchto skupin a ke zdravějšímu sexuálnímu chování veškeré mládeže ve státech, kde je praktikována sexuální výchova uzpůsobená minoritním skupinám (Naser et al., 2020 s. 36). Zaznamenáno je také výrazné snížení šikany těchto skupin, pravděpodobně díky normalizování neheterosexuálních, nebinárních a genderově nekonformních jedinců (Rabbin, 2020, s. 4).

Bohužel, s takovýmto pojetím sexuální výchovy se setkáváme zřídka, přitom se celosvětově 10 % populace hlásí k jiné orientaci než k heterosexuální (Statista Research Department, 2023). Dle výsledků nedávné americké studie, které se zúčastnilo 12.000 žáků a studentů řadících se do skupiny LGBTQ+, pouze 12 % z nich získalo v rámci sexuální výchovy přínosné informace o sexuálních aktivitách (Naser et al., 2020, s. 35). V České republice se témata sexuální orientace, genderových rolí, masturbace a konsentu neboli souhlasu v partnerském a sexuálním životě, zařazují do výuky sexuální výchovy velmi sporadicky. Dle výsledku průzkumu České středoškolské unie by žáci ocenili, kdyby se výuka na tato témata zaměřovala podstatně více (ČSU, 2020, s. 8).

2.6.3 Sexuální potěšení v sexuální výchově

Potěšení, a především sexuální potěšení je výrazně tabuizováno, a to i během sexuální výchovy. Mnoho vyučujících i rodičů se domnívá, že učení dětí, jak dosáhnout uspokojení, je bude motivovat k dřívějšímu zahájení sexuálního života a k nechráněnému pohlavnímu styku. Opak je ale pravdou a žáci, u kterých se v hodinách sexuální výchovy věnoval prostor sexuálnímu potěšení, zahajují sexuální život později a bezpečněji (Planned Parenthood of the St. Louis Region and Southwest Missouri, 2018). Kromě toho je snaha o dosažení sexuálního potěšení hlavní motivací pro praktikování sexuálních aktivit a z toho důvodu by měla být výuka o dosažení sexuálního potěšení nedílnou součástí sexuální výchovy (Mark et al., 2021, s. 2).

Zařazení učiva o sexuálním potěšení by dle studie realizované v roce 2021 mohlo konkrétně přispět k navazování a udržování zdravých vztahů, k naplňování sexuálních práv, k respektování sexuálních odlišností a konsentu a k posílení sexuality jako celku, a tak přispět k dosažení životní spokojenosti a blahobytu ve společnosti. Zabývání se potěšením

a uspokojením v sexuálním životě učí žáky rozvíjet zdravé partnerské vztahy, a to tak, že se dozvídají o svých sexuálních potřebách, preferencích, hranicích a touhách. Takovéto učení vede žáky k tomu umět říci v partnerském vztahu ano, pokud po něčem touží, a zároveň umět říci ne, pokud něco nechťejí – učí je tedy konsentu. Sexuální výchova zahrnující sexuální potěšení tak přispívá k rozvoji společnosti, ve které jsou si lidé vědomi svých sexuálních práv a nebojí se je využívat. Zároveň jsou také schopni rozpoznat nezdravé zprávy o sexuálním potěšení, které se mohou objevovat například v médiích nebo mezi známými. Bohužel je v dnešní době, i přes vyjmenované benefity, potěšení zřídka zahrnuto do vyučovacích osnov (Mark et al., 2021, s. 2).

Při zařazování témat uspokojení, potěšení a rozkoše je vhodné brát v potaz i skutečnost, že ne všichni žáci budou s šířením tohoto pohledu souznít. Někteří žáci pocházející z nábožensky založených rodin se v důsledku tohoto učiva mohou cítit marginalizováni, jelikož jejich religiozita může působit jistou represi nebo zaostalost ve srovnání s ostatními žáky. Z tohoto důvodu je důležité respektovat tuto rozmanitost mezi žáky a nevyklučovat žádné menšiny (Miedema et al., 2020, s. 754).

Přílišná akcentace pozitivních aspektů sexuality, jako například potěšení, na úkor jejich negativních stránek není pro žáky v konečném důsledku prospěšná. Mladí lidé pravděpodobně nebudou mít během svého života pouze pozitivní zkušenosti se sexualitou. Z toho důvodu je nutné dbát na komunikování vyvážených informací, které žáka obeznámí s dobrými i stinnými stránkami reality. Učivo by tedy mělo být co nejvíce komplexní a zahrnovat co nejvíce aspektů sexuality, aby výuka podporovala mladé lidi ve sbírání sexuálních zkušeností, které budou pro ně i pro jejich partnery pozitivní. Z toho důvodu je vedle sexuálního potěšení vhodné komunikovat o konsentu a sexuálním násilí (Cameron-Lewis and Allen, 2013, s. 130).

2.6.4 Konsent a sexuální násilí v sexuální výchově

Konsent je definován jako verbální nebo neverbální souhlas k provádění sexuálních aktivit. Je úzce propojen s tématem sexuálního násilí, protože pokud po někom požadujeme sexuální aktivitu bez souhlasu, dopouštíme se na něm násilí, a to jak fyzického, tak psychického (Krišová, 2021, s. 9). Učení o konsentu může přispívat k prevenci sexuálního násilí. Mladí lidé se díky němu učí vymezovat a chránit vlastní hranice, učí se tomu, že je v pořádku s něčím nesouhlasit a nesouhlas následně projevit, a zároveň také respektovat hranice ostatních. Během dospívání je toto téma velmi aktuální, jelikož pro některé jedince může být v tomto období

obzvlášť obtížné si své hranice bránit, přitom adolescence je vnímána jako období zvýšeného sexuálního násilí a oběti těchto napadení bývají mnohdy mladší 18 let (Krišová, 2021, s. 4; Righi et al., 2021, s. NP8292). Ve Spojených státech bylo dokonce 10 % adolescentů za poslední rok sexuálně napadeno svým partnerem nebo partnerkou (Herman, 2020, s. 126). Přesto se dle průzkumu Českého statistického úřadu 72 % dospívajících ve škole nedozvědělo žádné informace týkající se souhlasu v sexu (ČSU, 2020, s. 8).

Sexuální násilí je jakýkoliv sexuální čin, který je proveden bez dobrovolného souhlasu oběti, nebo je spáchán na někom, kdo není schopen sexuální styk přijmout ani odmítnout (Righi et al., 2021, s. NP8291). U obětí sexuálního násilí se mnohdy setkáváme s kritikou, že nedostatečně vyjádřily svůj nesouhlas s pohlavním stykem. Je však nutné si uvědomit, že tyto situace jsou psychicky velmi náročné a oběť nemůže vědět, zdali vyjádření jasného nesouhlasu nezapříčiní eskalaci násilí (Krišová, 2021, s. 4). Navíc se u těchto obětí velmi často setkáváme se „zamrznutím“ neboli paralýzou, kdy oběť není schopna žádného pohybu, natož rázného odmítnutí. Jedná se o reakci nervového systému na sexuální viktimizaci, která slouží k potlačení úzkosti a fyzické bolesti (Righi et al., 2021, s. NP8292).

Téma sexuálního násilí nabralo na popularitě v roce 2017, kdy se díky hnutí „Me Too“ řada žen odhodlala sdílet své zkušenosti a příběhy sexuálního násilí. V České republice toto hnutí kromě popularity získalo také četné negativní ohlasy, většinou v podobě zlehčování problému a zpochybňování výpovědí o zkušenostech se sexuálním násilím. Situace se nyní ale pomalu zlepšuje a příběhům sexuálního násilí se postupně dostává více mediálního prostoru, což vede k šíření povědomí o této problematice (Krišová, 2021, s. 4).

Sexuální násilí je přítomno v mnoha podobách i ve školství, a to ať už ve vztahu učitele a žáků, tak mezi žáky samotnými. Žáci by proto na tyto situace měli být připraveni. Přípravování žáků probíhá nejen v hodinách sexuální výchovy, a z toho důvodu je důležité působit preventivně a šířit správné postoje i mimo výuku. Způsob, jakým se stavíme k sexuálnímu obtěžování ve škole, předává žákům signál o tom, co je a co není přípustné i v jejich osobním životě. Principy, které by měli vyučující žákům předávat, zahrnují nereprodukování stereotypních představ o ženách a mužích, rozeznávání projevů sexuálního obtěžování (i u zdánlivě nevinného „škádlení“ se ujistit o komfortu všech zúčastněných stran), serióznost u tématu sexuálního násilí a ukazování jasných hranic, vymezení proti jakémukoliv zesměšňování nebo projevům násilí, důvěru v oběti sexuálního násilí a nezpochybňování jakékoliv události se kterými se nám někdo svěří (Krišová, 2021, s. 6).

3 VÝZKUMNÁ ČÁST

Ve výzkumné studii byly zkoumány postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově.

V souvislosti s touto problematikou byla formulována hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově?

Z hlavní výzkumné otázky vyplynuly tyto dílčí:

1. Jaké jsou zkušenosti žákyň a žáků středních zdravotnických škol se sexuální výchovou?
2. Jaké jsou názory žákyň a žáků středních zdravotnických škol na sexuální výchovu?
3. Jaké jsou představy žákyň a žáků středních zdravotnických škol o ideální sexuální výchově?

3.1 Metodika studie

Pro tvorbu diplomové práce byl uplatněn fenomenologický kvalitativní přístup ke zkoumání s následným využitím imperativní fenomenologické analýzy (IPA), prostřednictvím které byla prozkoumávána zkušenost respondenta s uvědoměním, že v porozumění hraje ústřední roli i výzkumníkova zkušenost, stejně jako interakce mezi ním a participanty (Řiháček et al., 2013 s. 9). Kvalitativní design byl zvolen z důvodu, že nabízí možnost komplexního vhledu do problematiky. Cílem práce bylo zjistit individuální zkušenosti a postoje jedinců k danému tématu, a kvantitativní design by tedy byl nevyhovující pro cíl práce. Sběr dat byl zajištěn pomocí hloubkových rozhovorů.

Zkoumaný soubor

Výzkumný soubor byl tvořen sedmi žákyněmi a žáky středních zdravotnických škol. Ve dvou případech se jednalo o chlapce a v pěti případech o dívky. Respondenti byli vybráni pomocí metody sněhové koule, která dle autorů Švaříčka a Šedřové (2007, s. 73) tkví v žádání získaných respondentů o kontakty na další osoby, které by mohly odpovídat požadovaným kritériím. Kritéria pro zařazení do výzkumu byla:

- probíhající studium střední zdravotnické školy,
- zkušenost se sexuální výchovou.

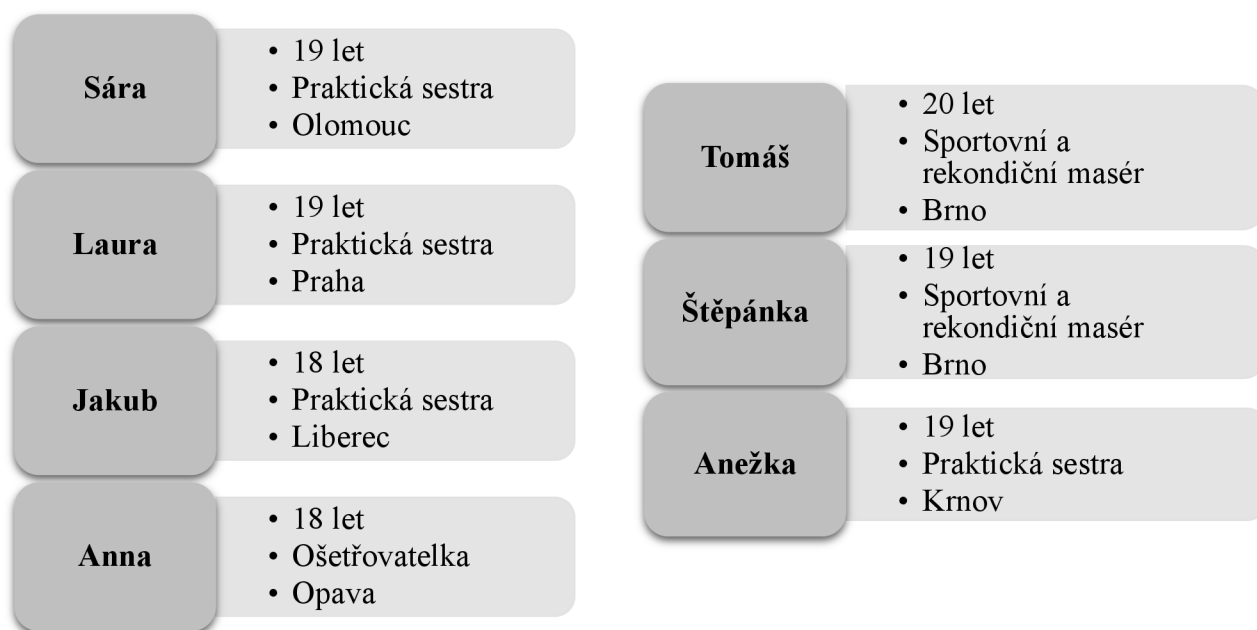
Vyřazující kritéria byla:

- věk pod 16 let,
- ukončené studium na střední škole.

První série respondentů byla oslovena pomocí sociálních sítí Facebook a Instagram. Vybírání byli jedinci s veřejným profilem a uvedením studia na střední zdravotnické škole v popisku. Z oslovených patnácti jedinců byli 4 ochotní spolupracovat na studii. Po ověření využitelnosti nástroje byl proveden první rozhovor, na konci kterého byla účastnice požádána o kontakt na další žákyně středních zdravotnických škol, které by byly ochotné spolupracovat. Respondentka poskytla doporučení na 2 dívky, které se však z důvodu časové vytiženosti nemohly výzkumné části účastnit. Při oslovení dalších tří jedinců, kteří byli dohledáni přes sociální sítě, byly domluveny a realizovány další tři rozhovory. Každý z respondentů byl v závěru požádán o doporučení na další žákyně a žáky středních zdravotnických škol a po konzultaci poskytl další 1–3 jména potenciálních respondentů. Bylo osloveno celkem 6 dalších osob, ze kterých 3 souhlasily s účastí a další 2 poskytly doporučení na jiné žáky. Ti pak byli také osloveni a následně souhlasili s účastí. V celkovém součtu bylo osloveno 23 osob. Většina oslovených na prosbu o účast nereagovala nebo se z důvodu časové vytiženosti nemohla účastnit. Jedna oslovená osoba odmítla účast z důvodu citlivosti probíraného tématu. Celkem se výzkumu zúčastnilo 7 respondentů.

Pro zachování anonymity byly participantům náhodně přiřazeny pseudonymy. První respondentce, Sáře, je 19 let a studuje obor praktická sestra v Olomouci. Druhá respondentka, Laura, je devatenáctiletá žákyně oboru praktická sestra žijící v Praze. Třetím účastníkem výzkumu je Jakub, kterému je 18 let a studuje obor praktická sestra v Liberci. Další respondentkou je Anna, které je také 18 let a studuje v Opavě obor ošetřovatelka. Tomáš a Štěpánka jsou žáci oboru sportovní a rekondiční masér v Brně. Tomášovi je 20 let a Štěpánce 19. Poslední respondentkou je Anežka, které je také 19 let a studuje obor praktická sestra v Krnově.

Tabulka 1: Diagram zkoumaného vzorku

Uplatněné výzkumné metody a nástroje ke sběru dat

Ve studii bylo využito kvalitativního dotazování. Nástrojem ke sběru dat byl protokol polostrukturovaného rozhovoru vlastní konstrukce, jež byl vytvořen před vedením rozhovorů (Protokol polostrukturovaného rozhovoru, Příloha č. 1) (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 160).

Pro tvorbu oblastí protokolu polostrukturovaného rozhovoru byly použity vědomosti ze zdrojů použitých v průběhu psaní diplomové práce. Pro formulaci otázek byla nastudována publikace „Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách“ od autorů Švaříčka a Šed'ové (2007).

Protokol polostrukturovaného rozhovoru byl tvořen čtyřmi částmi, z nichž každá obsahovala několik otázek. Názvy oblastí byly: Zkušenosti se sexuální výchovou, Obsah sexuální výchovy, Názory na sexuální výchovu a Představa ideální sexuální výchovy. V první oblasti bylo účastníkům kladeno 5 otevřených otázek zaměřených na původ a průběh sexuální výchovy. Respondenti byli také požádáni o popis atmosféry v hodině, o deskripci jejich vlastních pocitů a charakterizaci učitele, který hodinu vedl. Druhá oblast sestávala ze 3 otázek a byla zaměřena na obsah sexuální výchovy, které se žákům dostalo. Respondenti také odpovídali na otázku témat, která se v sexuální výchově opakovala nejvíce a která byla zmíněna pouze okrajově nebo nebyla zahrnuta vůbec. Ve třetí oblasti byl rozhovor zaměřen na názory žáků na sexuální výchovu a sestával celkem ze 4 otázek. Otázky se zabývaly důležitostí sexuální výchovy a důležitostí výuky sexuální výchovy na školách, respondenti byli požádáni

o vyhodnocení sexuální výchovy, které se jim dostalo, a o zamyšlení se nad vlivem, který může sexuální výchova mít na budoucí život jedince i celé společnosti. V poslední oblasti byli účastníci požádáni o co nejpřesnější popis jejich ideální představy sexuální výchovy. V podotázkách měli respondenti přiblížit svou představu o vhodném načasování, správném průběhu výuky, vyhovujícím prostředí, obsahu a ideálním vyučujícím. V závěru rozhovoru byly zjištěny demografické údaje respondentů, tedy věk, ročník a obor střední školy a místo studia.

Před provedením prvního rozhovoru byl pro ověření využitelnosti nástroje ke sběru dat realizován zkušební rozhovor se zkušebním respondentem. Ten byl dopředu seznámen se zněním oblastí i konkrétních otázek. Některé otázky byly po provedení zkušebního rozhovoru přeformulovány, aby nedošlo k jejich mylné interpretaci, jiné byly zcela odstraněny či nahrazeny podotázkami. Po provedení zkušebního rozhovoru se respondent vyjádřil k průběhu rozhovoru, ke znění otázek nebo například k časovému rozsahu. Jeho poznámky byly brány v potaz při vedení ostatních rozhovorů.

Organizace a lokace sběru dat

Po zajištění zkoumaného souboru byl respondentům zaslán protokol polostrukturovaného rozhovoru. Účastníci byli vyzváni k jeho prostudování a případnému odmítnutí účasti. Všichni respondenti byli obeznámeni s přibližným časovým rozsahem rozhovoru a bylo jim navrženo setkání formou videohovoru na některé z následujících platform: FaceTime, Skype, Google Meet a Discord. Všichni respondenti s online vedením rozhovorů souhlasili.

Rozhovory byly realizovány s žáky třetího a čtvrtého ročníku různých středních zdravotnických škol napříč celou Českou republikou, mezi 28. 5. a 5. 6. 2023. Byly vedeny v klidném soukromém prostředí a v uvolněné atmosféře. Na jejich počátku bylo respondentům navrženo, zdali preferují tykání nebo vykání. Všichni účastníci zvolili tykání. Byli ujištěni o tom, že účast ve studii je anonymní, žádné z uvedených informací nebudou spojovány s jejich jménem a žádné odpovědi nejsou špatné ani správné. Respondenti byli obeznámeni s možností ukončit rozhovor ve kterékoliv fázi, bude-li jim jeho průběh nepříjemný, a s možností neodpovídat na otázky, na které nebudou chtít odpovídat. Před zahájením samotného rozhovoru byli respondenti vyzváni k vyjádření jakýchkoliv otázek, obav či pochybností. Byli také požádáni o souhlas s participací na výzkumné studii a s nahráváním rozhovoru na diktafon,

který následně všichni udělili. Všechny rozhovory byly tedy zaznamenány na nahrávací zařízení. Po spuštění nahrávání byli účastníci opět vyzváni o vyslovení obou souhlasů.

Po ujasnění úvodních informací byly všem účastníkům položeny jednoduché úvodní otázky, které dávaly najevo empatii s účastníky. Díky těmto otázkám celý rozhovor provázela uvolněná atmosféra. V některých případech následovaly navazující otázky, které navazovaly na témata, která byla považována za nejdůležitější. Pro snížení napětí během vedení rozhovoru byly také kladeny otázky dynamické. Před samotným koncem rozhovoru byl věnován prostor ukončovacím otázkám a účastníci byli obeznámeni s odhadovaným datem uveřejnění diplomové práce (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 163).

Etické parametry zkoumání

Respondentům byl zaslán formulář Informovaného souhlasu a Prohlášení (nevyplněná verze, Příloha 2), ve kterém účastníci uvedli svůj souhlas s uvedením jimi poskytnutých informací v diplomové práci. Byli taktéž ujištěni o faktu, že žádná data nebudou prezentována ve spojitosti s jejich osobou, budou zpracována a prezentována anonymně pod pseudonymem, a veškeré údaje, které by mohly vést k identifikaci respondentů, budou pozměněny či vynechány. Účastníci byli informováni, že vyplněný Informovaný souhlas a Prohlášení budou uchovány odděleně od obdržených dat a výsledků.

Postup zpracování získaných dat

Rozhovory, které byly nahrány na diktafon, byly následně přepsány pomocí doslovné transkripce. V průběhu transkripce byla použita technika anonymizace dat pro ochranu osobních údajů respondentů, kterým byly náhodně přiřazeny pseudonymy. Během transkripce byly zaznamenány významné pomlky a smích (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 183).

Tabulka 2: vysvětlivky transkripce

Vynechání textu z důvodu opakování či nedůležité pasáže	(...)
Pauza pro přemýšlení	(pauza)
Smích	(smích)
Nespisovné či hovorové výrazy	podtržení

Cílem analýzy v IPA je formulování témat, která zachycují hlavní podstatu fenoménu, jenž je předmětem výzkumu. Pro správné vedení analýzy byl zvolen strukturovaný postup

prezentovaný autory Smith, Flowers a Larkin (2009), který doporučuje provádět analýzu každého rozhovoru samostatně, včetně identifikace témat. Strukturovaný postup lze dle autorů Řiháčka et al. (2013, s. 16-23) popsat následovně:

- **Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem výzkumu:** Reflexe vlastní zkušenosti a motivace pro práci s tématem představuje nástroj pro uvědomění si interpretativní role ve výzkumném procesu, díky němuž je umožněno pracovat s daty a zajistit validitu analýzy.
- **Čtení a opakované čtení:** Respondent je primárním objektem, na který je zaměřena výzkumníková pozornost. Výzkumník se snaží vcítit do respondenta a do jeho pohledu na téma. Provedeno bylo i opětovné poslechnutí nahrávek.
- **Počáteční poznámky a komentáře:** Poznámky a komentáře dovoluují zachytit vše, co je v textu významné a zajímavé. Zaznamenány byly po stranách přepsaného rozhovoru. Cílem této fáze je tvorba komplexních a detailních poznámek k datům, která jsou deskriptivní povahy a jsou v souladu s fenomenologickým postojem.
- **Rozvíjení vznikajících témat:** Redukce objemu dat a poznámek prostřednictvím formulování tzv. rodičích se témat. Cílem je formulace výstižných témat, která zachycují esenci respondentovy zkušenosti.
- **Hledání souvislostí napříč tématy:** Po formulaci jednotlivých témat dochází k mapování jejich vzájemných vztahů. Některá témata byla proměněna v hlavní, jiná témata byla spojena v jedno. Tématům spadajících do určité oblasti bylo přiděleno nadřazené jméno. Výsledkem této fáze byl seznam nadřazených témat s podtématy, která se pod ně shlukují. I nadřazená témata vychází z primárního textu, což je možné díky využití přímých citací respondentů.
- **Analýza dalších případů:** Opakování předchozích kroků u všech rozhovorů.
- **Hledání vzorců napříč případy:** Dochází k propojení jednotlivých analýz. Propojily se opakující se témata, a přejmenovaly se či revidovaly jiná témata.

Interpretace

Při interpretaci dat jde autor za zjevný obsah textu. Během samotné interpretace je klíčové rozlišovat mezi respondentovým tvrzením a vlastní interpretací. Interpretace musí vycházet z respondentových odpovědí, což musí být doloženo přímými citacemi. Prostřednictvím interpretace by mělo být poukázáno na témata, která jsou pro konkrétního jedince důležitá, zároveň ale také na témata, která vzešla z analýzy všech případů.

Prezentace výsledků

Prezentování výsledků znamená převedení témat do narativní podoby. Identifikovaná témata jsou doplněna vlastními komentáři a přímými citacemi respondentů, které podkládají výzkumníkovu interpretaci. Výsledky byly strukturovány dle hlavních témat a reflektovány byly i vztahy mezi jednotlivými tématy.

3.2 Výsledky

Z analýzy rozhovorů s respondenty vyplynuly tematické okruhy, tvořené hlavními tématy a podtématy. Pro větší přehlednost jsou témata uvedena v tabulce a následně rozepsána a interpretována zvlášť.

Tabulka 3: Souhrn tematických okruhů, hlavních témat a podtémat

Tematické okruhy	Témata	Podtémata
Zkušenosti žáků se sexuální naukou	Negativní zkušenosti	Nedostatek sexuální nauky ve školách
		Rozdílné učivo dle pohlaví žáků
		Atmosféra v hodině
		Špatné načasování
		Strach jako výsledek výuky
	Pozitivní zkušenosti	Otevřené prostředí
		Praktické ukázky
		Exkurze
Důležitost sexuální výchovy	Aktuální situace mezi mladými lidmi	Promiskuita
		Hranice ve vztahu
		Zaměření na heterosexuální
	Bavit se o tom více	Nutnost komunikace ve školách
		Nutnost komunikace v rodinách

Jak by to mělo vypadat	Správné načasování a postupné zařazování témat	Učivo na základní škole
		Učivo na střední škole
	Správný průběh hodiny	Ideální učitel
		Metody a formy ve výuce

Zkušenosti žáků se sexuální naukou

Prvním tematickým okruhem, který vyplynul z rozhovorů s respondenty, jsou jejich osobní zkušenosti se sexuální naukou po dobu jejich studia jak na základní, tak na střední škole, v rodině a mezi přáteli. Některé z popisovaných zkušeností byly čistě negativní, jiné naopak pozitivní. Mezi negativními zkušenostmi dominovalo nedostatečné zařazení tématu do vyučovacích osnov, výuka nepřiměřená věku žáků a nevhodná atmosféra během výuky. Mezi pozitivními pak prostředí otevřené komunikaci o sexualitě nebo přínosné praktické ukázky a exkurze.

Negativní zkušenosti se sexuální výchovou

Součástí tohoto tématu je pět různých podtémat. Prvním z nich je **nedostatek sexuální nauky ve školách**. Někteří participanté popisují, že výuka sexuální výchovy ve školách nebyla dostatečně rozsáhlá a primárními zdroji sexuální výchovy pro ně byli především přátelé a internet:

„Já si myslím, že spíš od těch kamarádů, od starších kamarádů a taky z toho internetu no. (pauza) Na tý škole jsme na základce ani na střední neměli jakoby předmět sexuální výchova a ani jsme to nějakým způsobem neprobírali, měli jsme jen takový dvouhodinový seminář a tím to skončilo.“ – Laura

„Nejvíce asi jako internet a přátelé. A ta škola úplně okrajově, a rodina taky okrajově. Ve škole na základce, na střední jsme nic takhle neměli.“ – Štěpánka

„No, jakože něco po málu bylo na základce, ale povětšinou jsme to řešili s kamarádama a přes net, no. (...) Jako nějak o pohlavních orgánech jsme se dozvěděli ve škole na základce, ale většinu z toho sexuálního prostředí teda přes net, no.“ – Tomáš

Co se týče obsahu sexuální výchovy, která byla v těchto případech prováděna, respondenti popisují, že byla primárně zaměřena na pohlavní orgány, antikoncepci a pohlavně přenosné choroby. V jednom případě účastnice Štěpánka popisuje hlavní zařazení tématu biologických změn během puberty a dospívání. Všechna tato témata však dle výpovědi respondentů byla zmíněna pouze okrajově, pokud vůbec, a nebyla jim věnována dostatečná pozornost:

„Měli jsme, jak se během puberty mění mužské a ženské tělo, k čemu slouží pohlavní styk, jak se dá chránit při pohlavním styku – bylo to ale brané hodně okrajově, nejvíce se to zaobíralo tím, že nám v pubertě vyroste akné, že ženám se rozšiřují více jako boky a muži se spíš vytáhnou do výšky a naroste jim ochlupení, to bylo jako hlavní, co si nejvíc všichni pamatujeme. A na střední to byla anatomie a ty nemoci.“ – Štěpánka

„Tak okrajově na základce v biologii o pohlavních orgánech, a na střední pak v ošetřovatelství jsme probírali pohlavně přenosné choroby, to jsme měli i jako tému, co byla pak i u maturit.“ – Laura

„Asi jako kdyby ta anatomie pohlavních orgánů. Že prostě co to je, z čeho se to skládá a kde to máš. A toť vše. Třeba jako jak to používat nebo jak si to chránit, to nám úplně nikdo neřekl no (smích). Možná i o té antikoncepci i něco po málu, nějaký HIV, syfilis, to jako jo, ale nic extra.“ – Tomáš

„Tak určitě nějaký ty pohlavní styky, co se může stát. Ty následky, jak se chránit různě. To bylo na té základce všechno.“ – Sára

Další respondenti popisují nespokojenost se sexuální výchovou pouze na základní škole, kdy probírání témat týkajících se sexuality bylo značně omezené a k významnějšímu začlenění těchto témat došlo až během studia na střední škole:

„Asi první na tý základce tak nějak, úplně okrajově bohužel u nás. A myslím si, že nejsme jediná škola, kde se to nebralo dopodrobna. (...) Nám holkám rozdali tampony a tady to jako máte a čau. Takže to bohužel bylo z té špatné zkušenosti. A co se týče potom tý střední, jako zdravky, tak tam okrajově v občance, že se tam něco řešilo a potom jako hlavně v psychologii, tam to naráželo i na sexuální násilí kvůli psychice dítěte a podobně.“ – Anežka

„Na základní škole jsme se tomu moc nevěnovali, což mi přišlo docela škoda (...) pustili nám jen video „Byl jednou jeden život“ a to bylo úplně celý. Pak jsem se k tomu dostal na tý střední škole, kde máme tu somatologii, tak tam se člověk do toho víc zabral.“ – Jakub

Dalším z podtémat je velmi kuriózní **rozdílné učivo dle pohlaví žáků**. Respondenti v několika případech popisují svou zkušenost ze základní školy, kdy během přednášky došlo k rozdělení třídy na děvčata a chlapce, a každé skupině bylo odpřednášeno rozdílné učivo v souvislosti s jejich pohlavím. Jako hlavní problém v souvislosti s tímto rozdělením respondentky vnímají především onu rozdílnost v probíraném učivu, jelikož v konečném důsledku se chlapci nemají šanci dozvědět například o menstruaci:

„Nějaké workshopy jsme měli na základce, takové to jenom pro holky, ohledně menstruace.“ – Sára

„Ten seminář byl na základce někdy v 8. třídě, byl dvouhodinový a přišly tam dvě paní, které nás rozdělily na kluky a holky. Kluci šli do jedny třídy a my jsme šly do druhé. (...) ale myslím si, že to bylo docela špatně zařízený, když kluci byli v jiný třídě a nemohli poslouchat o tý menstruaci, (...) protože kluci o tý menstruaci nevěděj vůbec nic a nevědej ani základní věci. To si myslím že je špatná věc, to by takhle nemělo být zařízený.“ – Laura

Velmi podobnou zkušenost s přednáškou externích pracovníků popisuje i respondentka Štěpánka, která v souvislosti s tímto zážitkem vyjadřuje jisté rozhořčení a myšlenku rozvádí dál i v odpovědi na další otázku, která na rozdělení žáků v hodině sexuální nauky necílila, což poukazuje na důležitost tématu z pohledu participantky:

„Nás rozdělili a holky učily o menstruaci a muže o nevim, o ochlupení nebo něco takovýho. (...) Bylo to hodně o té menstruaci, co je to, proč to máme, co se nám děje s tělem, jak máme používat ty menstruační pomůcky. Pak jsme každej dostali i domů nějaký. Ale muže ne. Těm to neukazovali a těm to neřikali. (...) Ale myslím si, že tam byla ta chyba, že jim o tom neřekli taky, o té menstruaci, protože prostě žijeme s negramotnými muži v tomhle ohledu a je to až trapné. A je to hloupé. A prostě by se o tom mělo vědět, stejně jako že muži mají něco jinýho, než já, tak by měli vědět jak to jako funguje. (...) Přitom muži ani neví co je to menstruace (...) Vidí v tom jenom ženu, která se vymlouvá z něčeho kvůli bolesti, absolutně tím pádem netuší. To, jak se diskutuje o nějakým tom menstruačním volnu, což mně přijde, že by mělo být, a menstruační pomůcky by určitě neměly mít tu nejvyšší daň.“ – Štěpánka

Respondentka tímto poukazuje na nedostatečnou empatii mužů vůči menstruuícím ženám a nesouhlasné komentáře mužů v diskusi o „menstruačním volnu“, které bylo počátkem tohoto roku zavedeno ve Španělsku, v případech lékařskou zprávou podložené bolestivé menstruace, kterou způsobuje například endometrióza (Congreso de los diputados, 2023). Ke zkušenosti s rozdělením třídy na chlapce a dívky dodává, že rozdělení jako takové považuje z jistého hlediska za pochopitelné, jelikož se chlapci během hodiny projevují výrazněji než dívky, a mají tak rozdílné požadavky na vedení výuky:

„Já si myslím že je to fajn, nás jako rozdělit. Protože třeba u nás holky ze třídy se bály projevit v přítomnosti kluků a kluci měli tendence se projevovat až moc v přítomnosti žen.“ – Štěpánka

U respondentky Anny dokonce došlo k rozdělení třídy až v průběhu seminářů, jelikož chlapci nebyli schopni během hodin spolupracovat:

„Jako ty holky to braly vážněji než ti kluci, ti jako tam pak ani už nebyli. Tam už se potom ani nebavilo o tom tématu, ale o tom, jak oni jsou ještě děti (smích) (...) Tam už jsme seděly už jenom jako holky potom. Kluci dělali něco jiného, jakože už nebyli vůbec v rámci té prezentace.“ – Anna

Participantka Sára dokonce takovéto rozdělení navrhuje jako ideální řešení, a dodává také, že by chlapci mohli být vyučováni ženou a dívky mužem, aby tak mohli lépe odpovídat na zvědavé otázky týkající se druhého pohlaví:

„Já bych tu výuku třeba možná rozdělila, že kluky by učila žena a kluky by učil muž. Aby věděli o tom druhém pohlaví, jak to je. Myslím si, že kluci by i měli větší respekt z té učitelky a takhle. A věděli by, že si nemůžou moc dovolovat. Holky by asi taky více zajímalo, jak to mají muži a takhle.“ – Sára

Dalším z témat, které navazuje na předchozí a bylo respondenty zmiňováno téměř ve všech případech, byla **atmosféra v hodině sexuální nauky**. Dle popisu participantů se žáci během přednášení o sexuálních tématech na základní škole mnohdy smáli a atmosféra ve třídě neměla příliš studijní ráz. Je velmi zajímavé, že jediná respondentka, která tuto zkušenost nesdílela, byla Laura, která na základní škole zažila sexuální výchovu pouze ve formě rozdělení na chlapce a děvčata a posléze na střední škole. Ostatní účastníci se však shodují na poněkud nevhodné atmosféře:

„Nejenom kluci, ale i většina v té hodině se pochichtávala, takže tam třeba slyšet slovo penis, to byla pro ně konečná, to bohužel jako nešlo. (...) na té základce to bylo takové, nechci říct úplně trapné, ale jak slyšíš i z okolí ty posměšky, a jak nikdo nedává pozor, tak to bylo takový, že si z toho všichni dělali srandu a nešlo to brát vážně. Ať už ze strany toho učitele nebo těch žáků.“ – Anežka

„Tak na té základce z toho všichni měli srandu. Jako ty holky to braly vážněji než ti kluci.“ – Anna

„Tak klasika základka, tam kluci to brali jako něco wow, to bych řekla že tak bylo všude. Ale my holky jsme byly jako tak usedlé, že jsme jenom poslouchaly.“ – Sára

„Tak kluci samozřejmě jakmile se řeklo nějaké slovo tak úplně vybuchl smích, to úplně všude.“ – Štěpánka

Je zajímavé, že všechny respondentky ženského pohlaví uvádí, že se v hodinách smáli především chlapci, zatímco oba respondenti mužského pohlaví sdělují, že ve chvíli, kdy se zbytek třídy smál probíranému tématu, nechápali důvod daného pobavení a téma vnímali jako vážnou věc. Tento popis je možná ovlivněn zpětnou sebereflexí a uvědoměním, nebo se jednalo o výjimky z chlapecké části kolektivu, a již v brzkém věku si uvědomovali důležitost probíraného tématu:

„Tak spíš na tý základce mi přijde, že se všichni jakoby styděj a mají z toho jako takovou srandu, když se o takovým vážným tématu začne bavit, tak se tomu všichni jakoby vysmějou a mají z toho srandu a nedávaj pozor. To vím, že bylo i u nás na základce, že holky v tom byly jako tokový rozumný, že se moc nesmály, ale vím že naši kluci se začali úplně smát a vždycky jsem si říkal proč se tomu smějou když je to normální věc.“ – Jakub

„Na té základce to byla myslím jedna hodina týdně, mám pocit, a prostě klasická hodina s plnou třídou děcek, pubertáků. (...) Prostě každý téma, který se zminilo, tak následoval smích. Takže nějaký reálný probírání tématu úplně nebylo na místě. (...) Jakože většinou kluci si z toho dělali víc srandu (...) a nebrali to prostě v potaz toho, že to bude mít určitej vliv na jejich život. Že je to velká část, o které podle mě nic neví a neví co se může stát, jaký to může mít následky. Nedalo se s nima o tom něco dozvědět v tu chvíli. (...) Jako v mojem případě to bylo takové, že už jsem měl za sebou svoje poprvé, a tak už mi to nepřišlo takový vtipný, no.“ – Tomáš

Štěpánka ještě k tématu atmosféry v hodině dodává, že její příčinou mohly být, kromě nízkého věku žáků, i schopnosti vyučujících, kteří prezentaci daného tématu nezvládli úspěšně. Stejného názoru je i Tomáš, který uvádí, že daná vyučující nedokázala v žácích probudit dostatečný zájem o téma:

„Ty ženy to neuměly, neuměly nám to podat tak, abychom z toho něco měli. Takže buď tam byli lidi, kterým to bylo nepříjemný, se o tom bavít, a pak tam byli někteří, co z toho měli srandu a ostatní to nezajímalo. Takže úplně hrůza no.“ – Štěpánka

„My jsme měli takovou zvláštní paní učitelku. Já si myslím, že ona neměla problém o tom mluvit, ale tam byl prostě problém v tom, že neuměla moc pracovat s těma děckama když se řešilo tady tohle téma, no. Že byla taková, že mi přišlo že si to odvykládala a hotovo.“ – Tomáš

Dle výpovědí respondentů je patrné, že popisovaná atmosféra panovala ve výuce v případech, kdy se téma sexuality probíralo na základní škole. Během probírání učiva na střední škole byli žáci již otevřenější komunikaci o tomto tématu. Tímto lze navázat na další podkapitolu, kterou je **špatné načasování** učiva o lidské sexualitě. Je velmi diskutabilní, kdy je ten správný čas pro zahájení sexuální nauky, z toho důvodu jsou zde prezentovány případy, které respondenti sami charakterizovali jako nepřiměřené jejich tehdejšímu věku. Laura například popisuje zkušenost, kdy bylo učivo o menstruaci přednášeno dívkám v jejich 14–15 letech, kdy svou první menstruaci měly již dávno za sebou:

„U nás se hodně probírala menstruace a nějakým způsobem i první pohlavní styk, ale tím, že nám bylo třeba 14–15 tak jsme o tom nějakým způsobem už věděly. Nebylo to nic novýho co bychom neznaly. Tak jsme tam dvě hodiny seděly a poslouchaly tu paní. (...) kdyby ten seminář byl kolem tý 6. třídy, tak by to bylo taky asi jiný, ale takhle jsme tam fakt jenom seděly a koukaly na tu paní, proč nám tohleto říká ve 14–15 letech. Bylo to hodně pozdě. (...) já jsem tam už fakt seděla za trest upřímně. Nic mi to nedalo a bylo to fakt zbytečný.“ – Laura

Další respondent, Jakub, také vyjadřuje značný nesouhlas s načasováním učiva, když jim bylo v 9. třídě puštěno animované video pro děti „Byl jednou jeden život“, jako jediná forma sexuální výchovy na základní škole:

„Tak to bylo jako v rámci přírodopisu, tak to bylo takový jako ne moc odborný. Jak říkám pustili nám video „Byl jednou jeden život“, a tím to skončilo.“ – Jakub

Podobnou zkušenost s nepřiměřeně zvoleným videem popisuje i respondentka Anežka, které bylo v 7. třídě základní školy puštěno video s názvem „O sexu pro mentálně postižené“:

„Potom vlastně nám pustil učitel video „O sexu pro mentálně postižené“. Fakt nám pustil tohle a my jsme z toho samozřejmě měli srandu, protože dvanáctileté nebo třináctileté děcka už nějak o něčem ví a prostě najednou boom a pustí ti video pro mentálně postižené lidi.“ – Anežka

Opačnou zkušenost popisuje Anna, která zmiňuje, že v její třídě docházelo k prezentování učiva o lidské sexualitě ještě v době, kdy pro ni nebylo aktuální a příliš ji nezajímalo:

„No, tak ze začátku jsem dávala pozor, ale nebylo to něco, co by mě v tu chvíli ještě zajímalo, protože jsem v tom ještě neběhala. Ještě mě to tak nezajímalo, protože jsem nepřemýšlela nad tím, jak bych měla s někým pohlavní styk nějak ve 14 letech. (...) Na té základce začala jako určitě jestli už jsme měli pohlavní styk. A jestli preferujeme kondomy nebo antikoncepci. A to ještě v té době snad 2 moje spolužačky na té základní škole řekly, že už ten pohlavní styk měly, takže nikdo neřikal nic, že jo.“ – Anna

Respondentka Štěpánka také popisuje svou zkušenost s nepřiměřenou prezentací učiva k věku žáků. Uvádí, že mezi jednotlivými intervencemi zaznamenala značnou propast, kdy v prvním případě docházelo k nepřiměřenému jednání v jednom směru a v druhém případě ve směru opačném:

„Oni s náma jednali buď jako kdybychom byli úplně debilní, jako mentálně zaostali, nevím. Jako kytičky, včeličky. A pak k nám zas přistupovali, jako že jsme dospělí a měli bychom to všechno vědět a oni nám to jenom opakují. Ale vlastně jako neřekli to, co by nás pravděpodobně nejvíc zajímalo v tom věku.“ – Štěpánka

Dva z respondentů uvedli, že si myslí, že by se učivo o sexualitě setkalo s větším úspěchem a pochopením ze strany žactva, kdyby bylo prezentováno později, například až během studia na střední škole. Je však otázkou, jestli by pozdější prezentace tohoto učiva byla stále včasná:

„Já si myslím že určitě by to později vzali líp, protože už je to takový, že ty děcka zvládnou o něčem takovým mluvit.“ – Tomáš

„V rámci té střední by to bylo mnohem lepší. Já si myslím, že by si to i každý vzal jinak než na té základce. Že jsou vyspělejší, a i se v tom lépe orientují.“ – Anna

Osobní zkušenost Anežky potvrzuje, že v pozdějším věku jsou žáci během výuky více otevření konverzaci o intimních tématech, jelikož se jedná o problematiku, která je pro ně v daném momentu relevantní:

„Jako na tý střední už člověk trochu ví, jak co funguje, má některý věci už sám za sebou, takže se to vnímalo jinak, vnímalo se to líp. Člověk měl víc dotazů, protože se už tolik nestyděl jak ve 12–13 letech. Takže jako atmosféra, ze základky na střední, rozdíl 10 z 10. A musím říct, že na té střední to bylo o dost lepší.“ – Anežka

Účastník Jakub k tomuto tématu dodává, že v jeho případě bylo na střední škole učivo o sexualitě pochopeno lépe z důvodu zaměření studijního oboru:

„Na tý střední, jak jsme se všichni rozhodli pro tu zdrávku, tak na to máme jako úplně jinej názor a bereme to z jinýho pohledu. Jako že se to musíme naučit a berem to, jako že to jednou bude naše zaměstnání. (...) Kolem těch 17–18 už je člověk trochu rozumnější, si myslím, když se o tom baví v tý hodině. Že si to nedovolí na tý střední, že by se smáli.“ – Jakub

Poslední podkapitolou tématu negativních zkušeností je **strach jako výsledek výuky** sexuální výchovy, který někteří respondenti zaznamenali na vlastní kůži, u svých spolužáků, nebo ho uvádí v hypotetické situaci:

„Já jsem se spíš bála toho. Jak mi to všechno říkali, tak já jsem se strašně dlouho bála, jako mít s někým to... (...) Jako mě vystrašili, já jsem z toho měla upřímně strach. Takže jsem si počkala no. (pauza) Ještě bych byla nějaká nemocná a tak.“ – Anna

„Když třeba holčina má někde na veřejnosti první menstruaci a vůbec neví co se děje, tak z toho může být třeba hodně vylekaná. (...) Co se týká i prvního pohlavního styku, tak i tam můžou být taky hodně velký problémy a člověk si to pak může nést celý život. A pak z toho můžou vznikat následky, jako že si nemůže najít partnera, a nemůže s nikým mít pohlavní styk.“ – Laura

„Mělo by se to brát tak, aby nás to jako zaujalo, a ne aby nás to vyděsilo. Měli jsme tam holky, který se pak toho bály, nebo si myslely, že nemůžou užívat tampóny, protože neměly

pohlavní styk, to je taky fáma, nechápu odkud to vzniklo. A strašně mi přijde, že ten sex se tam bral skrz to plození dětí, takže to skončilo tím, že muž vyvrcholí, a to je všechno. (...) Takže mě to takhle nelákalo, strašně jsem se tomu vyhýbala, protože mi to znělo jako něco, z čeho já nic mít nebudu, nedej bože z toho budu mít jenom dítě a fakt jsem si kvůli tomu chvíli myslela, že jsem asexuální člověk, protože mě to nelákalo, a i mě to děsilo.“ – Štěpánka

„Jako důsledek té sexuální výchovy by mohl být určitě strach a obavy z toho, jak to všechno probíhá. A řekla bych že se může stát i nějaká nedůvěra k druhým lidem pak. Čeho všeho jsou schopní a co existuje. (...) Že na internet napíšíou cokoli a vyjedou jim tam různé obrázky a tak, že to pro ten věk pod těch 18 není ještě dobré bych řekla. Pro ten vývoj. Že by z toho mohli mít i strach.“ – Sára

Respondentka Sára zmiňuje strach i v souvislosti s vyhledáváním informací o sexuálních tématech na internetu. Jeden z možných důvodů, proč jsou výsledkem výuky sexuální výchovy strach a obavy, uvádí respondentka Štěpánka ve své výpovědi, kde zmiňuje, že je sexuální výchova zaměřena především na negativní aspekty sexuálního života, a o těch pozitivních není hovořeno téměř vůbec, i když je sexualita v zásadě pozitivním jevem:

„Mi přijde, že se v té sexuální výchově bere, že jako si na to máme dávat pozor, že je to jako hrozně seriózní věc, a je to takový jako negativně na nás braný. Jakože nemáte se dívat na pornografii, nebo ji hledat v časopisech, jo. Že sex slouží jako na ty děti, ale myslím si, že to jako bylo dřív, že teď to není už vnímaný takhle. (...) Všichni v tom vidíme jen něco, co všechny baví, a líbí se to všem.“ – Štěpánka

Pozitivní zkušenosti se sexuální výchovou

Druhým tématem, které bylo v souvislosti se zažitými zkušenostmi v sexuální výchově zmiňováno, jsou pozitivní zkušenosti žáků se sexuální výchovou. Téma se skládá ze tří dalších podtémat. Prvním podtématem je **otevřené prostředí** v hodině sexuální nauky, kdy se žáci cítili bezpečně a mohli tak diskutovat s vyučujícím i o intimnějších tématech. Tuto pozitivní zkušenost popisuje například Sára, v rámci výuky na základní škole:

„Na základní škole to byl učitel, takovej kamarádskej, asi bych řekla, že i jsme se mohli i víc ptát. Bylo to v pohodě, jako z kamarádství. (...) Šli jsme i dopodrobna, když byly ty otázky od těch kluků. Ale brali jsme hlavně ty pohlavní styky, tak bych to řekla.“ – Sára

Podobně pozitivní zkušenost, tentokrát s externí přednášející, která do školy docházela pravidelně, popisuje i respondentka Anna:

„Ona byla taková jako úplně otevřená a nebylo to, že by jenom přišla, odvykládala a šla. Měla jsem z ní takový dobrý pocit, jakože bych se i zeptala. Určitě tam byly i nějaké dotazy od ostatních.“ – Anna

Pozitivní pocity z atmosféry ve škole popisuje také Anežka, která se ale s příjemnou atmosférou setkala až během studia na střední škole:

„Na tý střední už to bylo lepší, už tam s náma probírala i ty jiné orientace, jiné gendery, všichni tam tomu byli naklonění, nenašla jsem žádnýho učitele, co by byl třeba proti tomu, nebo nějakým způsobem homofob. Takže to bylo fakt úplně paráda, já jsem z toho taky byla úplně nadšená, protože bylo fajn vidět, když už člověk neměl tu podporu doma, tak ji našel v té škole a vzhledem k tomu že je to součástí života celkem hodně, tak to bylo fajn prostředí tam, (...) bylo jako fakt fajn, že to bylo hodně otevřený.“ – Anežka

Dalším zmiňovaným aspektem, který na žáky působil pozitivním dojmem, jsou **praktické ukázky** v hodině, které tkvěly v praktické ukázce nasazování prezervativu a byly praktikovány prostřednictvím externích přednášejících na základní škole:

„Na té základce to bylo co 14 dní půlrok. Nebyl to celý rok, ale půlrok. A nosila si jako i pomůcky, že jsme jako i navlíkali kondom, a měla to i formou prezentace, takže nám jakoby to i ukazovala.“ – Anna

„Tady v Liberci jsme měli Maják, nebo tak se to jmenuje, to chodili nějak ty lidi, co nám třeba přinesli ty pomůcky ukázat, a tak jako. (...) Ukazovali nám tam, jak se navlíká kondom, a tak i ty prášky tam říkali.“ – Jakub

Podobnou zkušenost, ale v rámci exkurze, která se zabývala pohlavními chorobami, popisuje také Sára. Zajímavé **exkurze** jsou dalším podtématem, které dvě z respondentek zažily, hodnotily je pozitivně a považovaly je za přínosné. Obě tyto exkurze byly zaměřené na pohlavně přenosné choroby:

„Byli jsme na nějaké exkurzi v Olomouci naproti Flory, tam je nějaký centrum. A říkali nám tam o pohlavních chorobách a takhle. Takže to vím, že se tam zkoušely i navlíkat ty

kondomy. S tou základkou bych řekla, že to bylo takové pestřejší a byl prostor na exkurze a akce.“ – Sára

„To jsme pak byli na exkurzi u lidí, co nám o tom vyprávěli. (...) Byl to nějaký spolek, co shromažďoval lidi s HIV a snažil se jim nějak pomoci. Ty lidi tam říkaly ty jejich příběhy a jak se k nim lidi, ti zdraví, jak se k nim chovají. Byl tam i prostor pro otázky a bylo to upřímně i zajímavé, že jsem vydržela a poslouchala to. (...) Měla jsem radost, že o tom HIV se dovim třeba něco víc, že prostě vím, jak to je pro ty lidi, co se týká psychiky, špatný, jak na to pak pohlížíjí ostatní lidi.“ – Laura

Důležitost sexuální výchovy

Důležitost sexuální výchovy je druhým tematickým okruhem, který se taktéž skládá ze dvou hlavních témat. Prvním z nich je aktuální situace mezi mladými lidmi a druhou je související potřeba bavit se o sexuální nauce více.

Aktuální situace mezi mladými lidmi

Téma bylo zmíněno celkem třemi respondenty. První z nich, Tomáš, se zaměřil především na lehkovážnost a **promiskuitu** na společenských událostech:

„Za mě to bylo takové, že jsem zažil nějakou svoji první sexuální zkušenost na párty a prostě, že jo, pod vlivem ještě, a kdybych o tom měl jako nějaký větší povědomí, jak fakt je to nebezpečný, jak můžu někomu udělat děcko nebo můžu něco dostat, kór na té párty, tak bych s tím asi počkal, no.“ – Tomáš

Ke své zkušenosti Tomáš také dodává, že velký vliv na sexuální život dospívajícího člověka má i společnost, ve které se daný jedinec pohybuje:

„Může to mít nějaký špatný následky, když o tom člověk nemá povědomí, a pak do toho spadne jak ryba do vody prostě a plav. To 100% záleží na tom jakou má výchovu a v jakých kruzích se pohybuje. Protože jako jestli se pohybuje v nějakém kruhu, kde ty lidi denně chodijou na párty a nevím, užívají nějaký drogy anebo potom když se pohybuje ve sportovním nějakým klubu, kde se všichni soustředijou na sebe, makaj, tak to k určitým věcem se ani nedostaneš. Že prostě začneš s tím aj pozdějš.“ – Tomáš

Na promiskuitní chování u mladých lidí navazuje také Jakub, který k tématu přispívá ještě zkušeností kamarádky, která se na společenské události setkala se sexuálním obtěžováním:

„Ta dnešní generace, jak furt jedou takový ty jednorázovky a tak, to si myslím, že není nic správného a mělo by se o tom s nima jako mluvit. A v tom se nám teda moc nevěnovali. (...) Znáám jako kámošku, co třeba byla v baru a někdo ji zkusil i jako využívat nebo tak, že ji dokonce někdo hodil něco do pití a pak po ní něco chtěl. Tak spíš od toho nás jako odbourat, že to je fakt jako špatně, že tohle by se fakt jako dělat nemělo. Jako v žádným věku by se to dělat nemělo, je to špatný“ – Jakub

Účastnice Anežka k tomuto podtématu dodává, že vnímá promiskuitní chování jako možný důsledek nedostatečné sexuální výchovy:

„Myslím si, že by se to nemělo brát na lehkou váhu, ať ti lidi nejsou do světa jako nevzdělání... ti, co si chcou jenom vrznout a jít pryč, když to řeknu sprostě. Ale prostě jako něco, kde prostě musím být zodpovědněj jako sám za sebe i za toho druhýho.“ – Anežka

Respondent Jakub dále zmiňuje i druhé podtéma, kterým jsou **hranice ve vztahu**. Z Jakubova pohledu mnoho mladých hranice druhých nerespektuje a považuje sexuální styk za samozřejmost, ke které po určité době dojde. Sám se proti tomuto chování vymezuje a považuje je za špatné:

„Já si myslím, že hodně kluků teď s tou holkou nejsou schopní třeba v tom vztahu popovídat nebo bavit, a že si jako myslí, že to je samozřejmost, že samozřejmost je, že když máš přítelkyni, tak se s ní do měsíce vyspat. Tak podle mě přemýšlí dnešní generace, ale já to mám jako úplně jinak a myslím si, že to je o tý domluvě a o tý komunikaci mezi těma lidma. A spíš je důležitý dávat buď jednomu nebo druhému v tom páru čas. Jako třeba když ten člověk, ať už je to holka nebo kluk, když řekne „ne, já se na to necejtim a potřebuju ještě čas,“ tak jde o to nastavit si nějaký pravidla a dojít k tomu postupně a ne hnedka.“ – Jakub

K podpoření svého názoru Jakub v závěru rozhovoru popsal zkušenost své kamarádky, která během svého minulého vztahu zažila nepříjemný nátlak ze strany tehdejšího partnera:

„Kamarádka právě nedávno měla vztah a ten kluk od začátku na ni fakt jako docela tlačil, že se fakt skoro každý rande, co přišla ze školy, se jí furt ptal jako: „Co, jako? Jdeme na to? Jdeme na to?“ A furt byli v tom autě. On byl jako starší o 3 roky. Ale byl takovej fakt, že do

ni hodně tlačil a nebyli spolu ani jinde než v tom autě, že neměli ani jako nějakou situaci nebo nějak tak. A ona teda tady v tom byla rozumná a řekla, že prostě ne, že není připravená, no a ten kluk to neuměl jako pochopit no, a proto si myslím, že by v tom byla důležitá ta komunikace.“ – Jakub

Dalším podtématem, které bylo v průběhu rozhovorů zmíněno, je **zaměření na heterosexuální** a nepochopení osob odlišné sexuální orientace, pro které je mnohdy sexuální výchova irelevantní:

„Já, vzhledem k tomu, že jsem už kolem 12–13 začínala mít pocit, že jako když se mi v Harrym Potterovi nelibí Harry Potter, ale Hermiona, tak jsem si říkala jako: moment, moment, zbystři! (smích) Tak pro mě to bylo docela nezáživný, na tý základce, protože pořád mluvili o něčem tom samým, a já jsem si to vlastně nějakým způsobem snažila zjistit, co je se mnou špatně, sama. (...) Protože takhle člověk si myslel, že to pomalu ani není normální, protože moc lidí se tam nenašlo, co by to tak měli. Třeba teď mám taky spolužačky ze základky, co jsou teď v homosexuálním vztahu a předtím to vůbec nevěděly. Jenže předtím to bylo takový že: „Ježišmarja, běž, to tě přejde,“ a klasický takový řeči. Takže na co si nepřijdeš, to jako nezjistíš.“ – Anežka

Anežka dále popisuje, že pochopení se jí nedostávalo především od starších osob, a vnímá, že se situace ve společnosti postupně mění k lepšímu:

„Na té základce ten učitel byl takový starý zasmušilý děda, co prostě i podle věku bylo jasné, že na to má jinej názor. Já, kdybych se zeptala taky nějaký 70–80letý babičky na oddělení, taky by mi taky řekla: „Ježiš to vás přejde, děvenko, to bude dobrý.“ Ale lidi dneska už jsou takoví otevřenější vůči tomu, více se to probírá, tedka i ve sněmovnách a všude. Takže se o tom víc slyší. Na to, že to století je už 21., to není úplně 10 z 10, ale už se člověk aspoň trochu blíží k tomu, že jo, zlegalizujem ty sňatky a to, takže to je asi za mě víc fajn.“ – Anežka

Bavit se o tom více

Téměř všichni respondenti se shodli na potřebě více komunikovat o sexuálních tématech. Někteří vnímali jako stěžejní komunikovat o tomto tématu především ve školách, jiní viděli i důležitost v komunikaci v rodině. Dle tohoto rozdělení byly vytvořeny dvě podtémata. Prvním z nich je **potřeba sexuální nauky ve školách**, která je dle respondentů často omezená z důvodu tabuizace tématu:

„Lidi jsou pořád zvyklí, že se o tady těch věcech nemluví, že je to intimní, je to nechutný a nemá se o tom bavit. (...) Mělo by se dát vědět, že tady to téma není tabu. Že je to něco, o čem se může normálně mluvit. Což si myslím, že za generace našich rodičů to bylo hrozné, že se o tom nemluvílo vůbec, a mohli bychom to už prolomit. Naše generace by to mohla prolomit.“ – Štěpánka

„Myslím, že k tomu lidi mají docela odpor, se o tom bavit, že si říkají třeba: „Jo, to znám,“ ale pak o tom nemaj moc přehled no.“ – Jakub

„Mám i příklad, že ten učitel z tý základky, tak jakmile slyšel nějaký posměšky tak zrudl, všechno vypl a jako děcka, máte smůlu. Že se o tom s náma bavit nebude. (...) Takže si myslím, že by tomu určitě prospělo, kdyby se o tom mluvílo víc.“ – Anežka

Respondentka Sára uvádí, že zaznamenala značnou neochotu probírat sexuální témata ze strany učitelů na střední škole, kteří žákům, jak sama popisuje, zakazovali mluvit o sexualitě. K tématu se dokonce opakovaně vrací v dalších otázkách, což naznačuje, že je téma pro participantku důležité. Dodává, že situace byla pravděpodobně zapříčiněná postavením učitelů a jejich soustředěním se na témata, která budou potřebná k úspěšnému absolvování střední školy, na úkor témat, která jsou důležitá pro osobní život mladých dospělých:

„Pak na té střední škole, tam jsme tak jako utlačovaní, jakože moc o tom nemluvíme. Od některých učitelů, jako že se nemáme bavit o takových věcech a tak. (...). Tam to bylo opatrnost, nebavit se o tom, všichni ticho, jako kdyby to bylo něco tajného a takhle (...) to téma se tam moc neřeší, že to máme nechat na doma. (...) Je to tam takové strašně rozdělené, že ten učitel má navrch nad těma studentama. Že se budeme jenom učit a potom řešit tu maturitu. Nechtěli se o tom nějak bavit. Nechtěli se bavit o věcech, co potřebujeme k životu, ale spíš o tom, co musíme odborně vědět. Přišlo mi, že chtěli mít vyřešenou tu výuku a pak jako konec.“ – Sára

Sára dále vyjadřuje svůj nesouhlas s tímto přístupem některých učitelů a zmiňuje, že jeho následkem je nedostatečná informovanost žáků, kteří informace poté hledají jinde:

„Zajímá nás něco, a nemůžeme se na to zeptat. Je to takové, že nás to pak akorát víc láká hledat. Myslím si, že i na té střední bychom se o tom měli bavit, když tam jsme už skoro dospěli, tak proč se bát o tom bavit.“ – Sára

Sexuální nauka je přitom valnou většinou respondentů vnímaná jako velmi důležitá a jsou toho názoru, že by měla být součástí výuky na školách:

„A i na těch školách si myslím že by ten předmět měl být zahrnutej do těch škol víc. Ale měl by ho teda řídit někdo, kdo o tom fakt ví, a neměly by to být třeba ty učitelky základek, co učej všechny ty předměty na prvním stupni.“ – Laura

„Já si myslím, že by v té škole měli říct co nejvíc, aby ty děcka tak nekoukaly z té zvědavosti dál.“ – Sára

„Myslím si, že by bylo fajn se o tom bavit, na tý základce aspoň nějak okrajově, a na tý střední víc se o tom bavit no.“ – Jakub

„Já si myslím, že učit o tom v tý škole, to je takový jako nejvíc ideální.“ – Tomáš

„Já si myslím, že by se to mělo uplatnit ve výuce. (...) Myslím si, že by se to mohlo více probírat.“ – Štěpánka

„Tak jako za mě, já jsem ráda, že se o tom ti lidi baví, protože to je téma, o kterém by se podle mě mělo mluvit. Že to nemá jako každý v sobě držet, že je to důležité téma přece.“ – Anna

Někteří z respondentů jsou toho názoru, že by měla být sexuální výchova samostatným předmětem v rámci studijních osnov, ať už v podobě povinného či nepovinného předmětu:

„Ve školách by se měla určitě vyučovat. Měl by k tomu být třeba i předmět vyloženě. Aby ty děti nebyly zvídavý a nedívaly se po tom internetu, protože ne všechno na internetu je pravda a takhle ti učitelé to tak jakoby vysvětlí a všechno. Myslím si, že je to tak opatrněji řečeno od těch učitelů.“ – Sára

„Myslím si, že by to měl být třeba aspoň na ten půlrok samostatnej předmět, kde by se tam probralo fakt jako všechno a fakt by ho měl ale teda výst někdo kdo fakt něco ví a bral by tam třeba i tu psychosociální stránku.“ – Laura

„Takže si myslím že by to mohlo být fajn, půl roku to nějak zařadit, jako navíc předmět, nepovinnej nějak. Nebo cokoliv, kde se tady o těch věcech bude mluvit. Za mě jako fakt, určitě.“

Je dost věcí, o kterých by se dalo mluvit a myslím si, že by se to nemělo brát na lehkou váhu, ať ti lidi nejsou do světa jako nevzdělání.“ – Anežka

Respondentka Štěpánka je jiného názoru a navrhuje významnější začlenění témat o sexualitě do předmětu výchova ke zdraví:

„Neříkám ať je to samostatný předmět, to mi přijde že by to mohlo hodně lidí vyděsit, ale víc to přidat do těch předmětů. Třeba co si budeme, výchova ke zdraví, polovina z toho patří tam ta sexuální výchova normálně.“ – Štěpánka

Další respondenti by spíše uvítali začlenění sexuálních témat do jiných vyučovaných předmětů, propracovanější jednorázové přednášky a rozvoj preventivních programů, které jim pro výuku těchto témat přijdou ideální. Je možné, že tento názor je podpořen obavami o zařazení dalšího předmětu do již teď velmi zahlcujících osnov:

„Nevím, jestli by to měla být přímo jako výuka, co se bude jmenovat Sexuální výchova, jakože každý by se o tom nerad bavil, to je zas o osobnosti toho člověka a jak to bere, že jo. Ale já si myslím, že jako takhle když oni dělají ty prezentace a ty workshopy, tak je to mnohem lepší, než že jako každý týden poslouchat ve škole, si myslím. Jakože takové spíš dobrovolné, než že to musí být, si myslím.“ – Anna

„Třeba na základních školách domluvit nějaký ty preventivní programy, aby si třeba celá ta třída do toho kroužku s tím lektorem sedla. (...) Jako samostatný předmět si myslím, že by to jako být nemusel, z toho by ty děčka asi nebyly moc nadšený, ale že bych to bral aspoň nějak okrajově v tom přírodopisu nebo v nějaký tý občance nebo ta sociální výchova a tak, tak tam to jakoby zmínit a pak nějakou tu volnou hodinu nebo třídnickou nahradit tím preventivním programem jednou za čas.“ – Jakub

Druhým, mnohdy zmíněným podtématem je **sexuální nauka v rodinách**, kterou z vlastní zkušenosti popsal pouze Jakub, v souvislosti s psychosociální stránkou sexuální výchovy:

„Ale jinak co se týče těch vztahů, a tak, tak to mám spíš od rodiny naučený.“ – Jakub

Další participantky uvádí, že jejich rodiče se konverzaci o tomto tématu spíše vyhýbali, což je pravděpodobně zapříčiněno tabuizací sexuality nebo nedostatečně otevřenou komunikací v rodině:

*„No doma mamka je tady v tomhle taková odtazitá, takže na co si nepřijdeš, to nemá.“
– Anežka*

„Mně koupili knížku, to byla nějaká první knížka o sexu, kde to tam bylo namalovaný, a to bylo všechno (smích).“ – Štěpánka

Je zajímavé, že respondent Tomáš na základě své vlastní zkušenosti vnímá téma sexuality jako nevhodné ke konverzaci v rodinném kruhu a preferuje prezentování těchto témat pouze ve školách:

„Já si myslím, že v tý škole to je takový jako nejvíc ideální, že jako ty děčka to jako s rodičema úplně řešit nechcou, si myslím. Že to je takový téma, který s rodičema úplně probírat nechceš. A takhle mezi kamarádama je to asi lepší.“ – Tomáš

Jiní se však shodují na tom, že o sexualitě je potřeba komunikovat v rámci rodiny více, jelikož je to častokrát právě rodič, ke komu má dítě největší důvěru:

„Myslím, že hlavně i na tý rodině záleží, aby si třeba jednou sedli na gauč a povídali si o tom, i když to zas taky záleží, jak kde je jaká možnost, ale jako popovídat si o tom třeba s mamkou nebo tak.“ – Jakub

„Myslím si, že by měli rodiče nějakým způsobem víc o tom mluvit. (...) Myslím si, že rodiče by měli začínat tyhle témata víc otevírat.“ – Laura

„V rodině se o tom bavít a nebát se, určitě. Jakože chci mít s někým pohlavní styk, už jsem na to zralá, tak to nějak probrat, jak to chodí a takové a nebát se ptát se těch rodičů.“ – Sára

„Za mě by bylo určitě fajn, kdyby se o tom lidi v té rodině bavili taky. Protože jsou to asi nejbližší, koho jako máš. (...) Myslím si, že je to věc, co by se měla probírat ať už s babičkou, s dědou, prostě v tom kruhu rodiny, kde to ten člověk má nejlepší pro něj.“ – Anežka

Respondentka Anežka k tématu přispívá popisem své osobní zkušenosti, kdy její matka nebyla ochotná konverzovat o její sexuální orientaci v době, kdy to nejvíce potřebovala. Oporu však našla u jiných rodinných příslušníků:

„Vím, že jsem se o tom bavila s mamkou a mamka mě vždycky nějakým způsobem zazdila, že se o tom třeba nechce bavit jo, což nebylo zrovna fajn. Člověk z toho potom taky není psychicky úplně v pohodě. Chce se někomu svěřit a teď nemůže, má z toho strach. Takže vím že jsem jela ke strejdovi nějak na dva týdny, ten to samozřejmě věděl, protože mu to bylo jasné taky hned, takže jsem to probrala vlastně první s něma. Bylo to fajn, protože mě podpořili ve všem, a tak a dali mi tu naději a motivaci napsat té mamce, když jsem byla 2 týdny pryč a nevracela jsem se, ať to má čas zpracovat, jak to teda je. Takže jsem jí to napsala, ona to pochopila, pak jsem přijela domů. A sice už jsme se o tom už nebavili... Ale že věděli tak nějak co mi běží v té hlavě a o co mi jde.“ – Anežka

Jak by to mělo vypadat

Během jednotlivých rozhovorů byli respondenti požádáni o popis jejich ideální představy o sexuální výchově. Tento poslední tematický okruh lze rozdělit do dvou témat. Prvním z těchto témat je správné načasování a postupné zařazování témat, které v určité formě popsal každý z respondentů. Druhým tématem je správný průběh hodiny dle představ participantů.

Správné načasování a postupné zařazování témat

Ke správnému načasování sexuální výchovy mají různé názory jak odborníci, tak respondenti z řad žáků středních zdravotnických škol. Téma bylo přirozeně rozděleno do dvou podtémat. Prvním podtématem je výuka **sexuální výchovy na základních školách**. Nejčastěji respondenti uvádí jako ideální dobu pro zahájení sexuální nauky přelom prvního a druhého stupně na základní škole:

„Ten přelom toho prvního a druhého stupně, nějaká ta pátá, šestá, možná i sedmá třída. To fakt jenom tak okrajově jako to video nebo nějakým tím jiným způsobem.“ – Jakub

„Já si myslím, že by teda měla bejt okolo tý 5.–6. třídy, aspoň na toho půl roku jako předmět.“ – Laura

„Já si myslím, že by k té první mělo dojít třeba kolem těch 11–12 let, což je ta 5.–6. třída, což je, kdy dochází k té první menstruaci. Aby jako ty holky věděly, že je to jako normální. Budou holky, který o tom nebudou vědět, nebudou vědět, co to je. Tak aby se o tom vědělo. A tam by se mohlo taky mluvit o tom, že ženy rostou rychleji než muži na začátku, že muži potom až s tou pubertou, že o klucích se říká, že jsou jako pozadu. Tak takhle aby jako věděli, proč jsou kluci menší v tadytom věku ještě. A holky, aby věděly o té menstruaci.“ – Štěpánka

Další dva respondenti uvádí, že by se sexuální naukou o rok počkali a zařadili ji do výuky až na druhém stupni základní školy:

„No, tak určitě na té škole základní nějaká ta anatomie, spíš na tom druhém stupni, učit se o obou těch pohlavích. Pak řešit, co je vůbec ten pohlavní styk a tady tohle, ty vztahy taky.“ – Sára

„Asi určitě někdy na základce a možná nevím, třeba od nějakýho druhýho stupně si myslím, třeba. Nějaký už povědomí o tom.“ – Tomáš

V průběhu druhého stupně základní školy by pak participanti učivo týkající se sexuální nauky postupně zařazovali a připravovali žáky na sexuální život. Postupné zařazování témat popsali Jakub a Štěpánka následovně:

„Pak v tý devátý třídě, kdy už ty děcka přecházejí na tu střední školu, tak aby se jim třeba ukázaly ty antikoncepční pomůcky a tak, aby o tom měli trochu větší přehled a začali se o tom trochu víc bavit, tady téma preventivníma programama a pak na střední udělat nějakou tu schůzi a tam se o tom pobavit.“ – Jakub

„A pak to určitě brát dál, třeba 8.–9. třída, protože nebudeme si lhát, ve 14–15 začíná většinou všem určitý sexuální život a nemyslím třeba jen jako sex, ale i to co je před. Takže si myslím, že by se s tím mohlo začít dřív, a hlavně ta doba jde i dopředu, takže ty děti o tom zjišťují dřív a dřív a všechno se děje jako dřív a dřív.“ – Štěpánka

O postupném zařazování témat hovořila také Anežka:

„Já bych určitě ze začátku seznámila ty děcka nějak samy se sebou, to znamená vlastně s téma pohlavníma orgánama, jak fungují a k čemu jsou určeny a... potom bych prostě postupně. Začala bych se zaobírat, jako co je ten sex nebo takhle a jak to funguje, k čemu

to slouží. Potom bych určitě navázala na ten sex tou ochranou, ať už kondomům nebo takhle, pilulkám, antikoncepcím. (...) Tohle jsou asi ty nejdůležitější věci, co bych chtěla asi nějak pojmut. Ještě teda nějak ty pohlavní choroby a důsledky toho, že se ta ochrana nepoužívá.“ – Anežka

Kromě základních informací, jako je například anatomie pohlavních orgánů, by většina respondentů v rámci sexuální nauky na základní škole uvítala také učivo týkající se prevence zneužívání dětí v digitálním prostoru:

„To byl ten film, „V síti“, to si myslím, že by v rámci toho preventivního programu mohli i pustit, že ten film byl hodně přínosnej, že tam fakt člověk viděl, čeho jsou lidi v dnešní době schopní, a že každej máme už nějaký sociální síť a nemáme jenom jednu, takže to riziko je v rámci toho veliký. Že to může být Facebook, Instagram, Skype. I teď dokonce jak byla ta online výuka, tak by se do tý hodiny mohl nějakým způsobem nabourat, že už ty technologie jsou v dnešní době vyspělý, a mohl tam něco třeba předvádět. O tom si myslím, že by se taky mělo bavit, no. A jelikož v tom „V síti“ byly fakt jako 12letý holčičky, tak si myslím, že by nebylo od věci to pustit už na tý základce. Aby věděli, že i tady ta možnost je, ať si dávaj třeba pozor a nedávaj nějaký úplně intimní fotky na sociální síť.“ – Jakub

„Myslím si, že by se to mělo otevírat jak na základkách, tak na těch středních. Kdyby to fakt vedl někdo, kdo o tom něco ví, a vedl to nějakým zábavným způsobem, aby to pochopili, tak si myslím že by to mohlo pomoci. Je to opakovaný téma, ktej se děje furt a furt si lidi píšou s cizíma lidma a někdy to prostě nemusí dopadnout úplně nejlíp.“ – Laura

„Už na té základce by se mělo učit o nebezpečí v tom digitálním světě. Třeba už na začátku druhého stupně, jak je ta pátá třída.“ – Sára

„Bylo by to dobré to otevřít to téma, protože jednou dáš něco na internet a už to tam je, že jo. A každý si to pak může nějakým způsobem dohledat, když to umí. Ale o tom by se taky dalo mluvit. Protože nějaké trubce tam napíše nějaký chlap, ona si myslí že je to nějaký frajírek a potom tam... No ne, já si myslím že by se o tom mělo bavit, protože takové některé jsou, že. A určitě až na té střední, i když ne, tady toto téma už na základce, aby věděli, do čeho jdou. Protože to v 16 letech na střední už holky ví, že to nemají dělat, ale na té základce v těch 14 letech se chcou ukázat, že jo.“ – Anna

„Možná ještě kolem té kybernetiky, že posílat nějaký fotky nebo něco by se nemělo, protože se to může dostat na spoustu různých míst, kam jako nechceš, a může to spousta lidí využít. Takže to by podle mě mělo být taky téma, který by se mělo vyučovat. Já bych s tím možná začal někdy prvak střední, devátá třída základka no. Podle mě. Ale nevím, jestli to třeba není pozdě... nevím.“ – Tomáš

Dalším podtématem je **sexuální výchova na středních školách**. Respondentka Anna jako jediná uvádí, že by celkově počkala se sexuální naukou až na střední školu, jelikož jsou děti v pozdějším věku chápavější a otevřenější vůči tomuto tématu:

„Já bych spíš začala na té střední. Jako z té základky si někdo něco vezme a někdo si řekne „jako dobrý, pokecala si,“ ale pro mě to nic nedává. Že spíš by to mělo být až od té střední školy. Přece jenom už tam jsou rozumnější ty lidi, ty děcka. Stoprocentně to pak i lépe pochopí.“ – Anna

Je možné, že tento názor Anny je ovlivněn vlastním pozdějším zahájením pohlavního života, jelikož jak sama uvedla, byla oproti svým vrstevníkům „pozadu“:

„V kolektivu jsme se o tom taky bavili určitě, ale já jsem vždycky byla tak jako pozadu, já jsem začala pozdě (smích).“ – Anna

Většina respondentů by uvítala pokračování sexuální výchovy na střední škole, kde by se dle názoru většiny participantů měla rozvíjet více, a pozornost by měla být věnována především psychosociálním aspektům:

„Myslím si, že i na té střední potom, ale tam by se to mělo zaobírat spíš jakoby ne menstruací, protože o tom už ty holky věděj. Ale spíš takovýma věcmá o kterých se moc nemluví. Jako co se týká prvního pohlavního styku, ale spíš z tý psychologický formy, že fakt jako může říct ne a taky to jaký můžou být prostě problémy, který jsou normální u holek, jako třeba výtoky a takovýdle věci. Protože o tom taky hodně lidí neví, a hlavně taky co se týká tý antikoncepce no, to by tam taky mělo být zahrnuto.“ – Laura

„Já si myslím, že na tý střední by to mělo pokračovat, protože (...) některý děcka na střední ještě neměly žádnýho partnera a takhle, takže si myslím, že by se v tom určitě mělo pokračovat. A už mluvit o tématech jako reálně, z nějakýho praktickýho hlediska a nevím, už to probírat do nějaký větší hloubky.“ – Tomáš

„Určitě by to mělo mít místo i na střední, tam si myslím, že by bylo super to dát.“ – Štěpánka

„Na té střední škole pak více z toho psychického hlediska. Jako co to udělá s psychikou.“ – Anežka

Během rozhovorů byla také zmíněna řada dalších témat, které by bylo vhodné dle respondentů zařadit do sexuální nauky na středních školách. Často zmíněné bylo například téma respektu, téma souhlasu v partnerském nebo sexuálním vztahu a téma sexuálního násilí:

„Třeba i to o tom vztahu, třeba se ptát jako jestli to už chce, to je taky důležité, jestli už je na to třeba ta holka připravená. Ale to teda neproběhlo tady to téma, ani na té základce ani to. Ale bylo by to užitečné.“ – Anna

„Prostě říct těm lidem, že jako můžou říct, že když se s ním ten partner nechce vyspat, nechce s ním mít ten pohlavní styk, tak že můžou říct ne. Že to není špatně. A to si myslím, že by tam mělo hrát velkou roli, ale ani na základce ani na střední jsem se s tím nesetkala, že by to někdo nějakým způsobem načal, no. Takže to by tam mělo být nějakým způsobem zahrnuto víc.“ – Laura

„Pak nějaký jako příklady, což bohužel jsou, nějakýho dětskýho znásilnění nebo celkově znásilnění a tak. (...) Určitě i ten souhlas by se měl probrat, naučit je, že říct ne nebo slyšet od někoho ne není vůbec nic špatného. Že prostě je hodně důvodů, kdy to nejde nebo se člověku nechce nebo cokoliv, není na tom nic špatného. Určitě bych probrala i to, jak to funguje ve vztazích, že sex nemusí být denně, že je to vlastně nějaký akt, ke kterému dojde, když se oběma chce, a to že se jednomu nechce neznamená, že to je něco špatného. (...) I ten vývoj toho vztahu, že neznamená, že když začnu s někým chodit, že ten sexuální akt tam bude hned ze začátku, že to prostě chce čas. Za mě všechno tohle bych tam dala, protože to jsou věci, o kterých se nemluví. (...) Jakože fakt za mě je to důležitá věčička, se kterou by to děcko, nebo ten člověk měl být obeznámenej, že prostě to není nic špatnýho a že je potřeba respektovat i toho druhýho, co chce on, a ne jenom svoje potřeby no. (...) Možná bych s těma děckama probrala to, že bývají hodně obětí domácího násilí, tak jim říkat, kam to nahlásit. Nebát se toho něco někomu říct, než to zajde do bodu, kdy bude fakt pozdě, no. Učit je za kým s tím mají jít a že to může být i nějaký rodinný příslušník, že to souvisí prostě s tím, jak říct ne.“ – Anežka

„Ohledně těch vztahů, ať se ty děcka dozví, jak to chodí mezi tím mužem a tou ženou vůbec. Nějaký ten respekt mezi sebou. Že to mají chtít oba a že to není jednostranně a nějaké ty souhlasy a domluva na tom určitě. (...) Já si myslím, že je dost těžký to odmítnutí někoho, když je prostě to tlačení na toho jedince a pak vlastně z něj dostane například ty fotky. Nebo i v tom násilí.“ – Sára

„Že to je o tý domluvě, že by se i v tom páru mělo o tom bavit. Aby počkal, když ta holka to necejtí, aby to nebylo tak, že ten kluk jí na to řekne, že to takhle nepůjde, a rozejde se s ní. Že je o tý domluvě, aby tady k tomu nedošlo, že proto aby ten vztah fungoval, je ta komunikace nejhlavnější.“ – Jakub

„Asi nejdůležitější mi přijde ten souhlas u toho, že ta pornografie nějak zkresluje, nebo si lidi myslí, že to, že člověk nic neříká, že to není jako souhlas, a to si myslím, že by bylo hodně důležitý říct. A hlavně nejde jenom o ten souhlas u sexu, ale jako obecně jako k něčemu, jako cokoliv. Protože jsou lidi, co se jako zarazí, co nejsou schopní pohybu a neudělají jako nic, že jo, takže tam si myslím že nejde jenom o sex ale o cokoliv. Že je lepší se stokrát zeptat, jestli je všechno v pohodě, než pak tady někoho traumatizovat.“ – Štěpánka

Dalším, mnohdy zmíněným tématem, které respondenti v osnovách sexuální výchovy považovali za zajímavé a užitečné, bylo téma sexuálních orientací:

„No ten poslední bod, o pohlavním styku mimo heterosexuální vztah, ten je docela zajímavěj, protože že jo, někdo může být jiné orientace a asi by se to mělo vyučovat, jelikož to se asi jen tak nedozví, no. Protože je to podle mě ještě víc tabu než normální pohlavní styk. Takže to asi určitě by mělo být zařazený do tý výuky.“ – Tomáš

Většina respondentek dokonce v souvislosti s tímto tématem zmínila, že by bylo vhodné žáky seznámit i se změnou pohlaví a problematikou trans osob. Seznámení s těmito tématy by mohlo přispět k rozvoji respektující společnosti a detabuizaci těchto témat:

A pak si jako myslím, že by se tam tedka mohlo dát ohledně sexuality, že je normální mít rád někoho stejného pohlaví, nebo se cítit jinak, než jsem se narodila. To si myslím, že by tam taky mohlo mít svoje místo. Já bych to tam minimálně jako ocenila. (...) Asi dokud jsem nevyšla základku, vůbec jsem nevěděla, jak probíhá sex mezi dvěma muži nebo mezi dvěma ženami. Nikdy nám to nikdo neřekl, ale musím říct, že v mé 9. třídě to bylo ještě „špatné“ a jako, že se to nedělá, a když se to dělá tak se o tom jako ještě víc nemluví.“ – Štěpánka

„Určitě udělat i nějakou tu prezentaci, jak to všechno může být. Že může být i žena s ženou, muž s mužem. Protože je to teďka čím dál tím víc a ty děti se můžou divit jak to, že se mají rádi dva muži. (...) Určitě by se mělo i říct, že někteří se cítí i jinak, jako to druhé pohlaví. Aby to učitelé podali, že to tak prostě je. A když to pak někde uvidí, aby se jim nesmáli, neměli narážky. Aby pochopili, že to tak prostě může být, že ne každý se cítí dobře ve svém těle a je se sebou spokojený. A že je tam nějaká ta možnost být někým jiným.“ – Sára

„Rozhodně by se o těch orientacích mělo bavit víc, protože právě můj přítel má ségru, která je bisexuálka a má trans přítele, a já jsem v tom nebyla vůbec orientovaná. Skoro vůbec nic jsem o tom nevěděla, nebyla jsem informovaná a myslím si, že kdyby se to nějakým způsobem řešilo víc, i na těch školách, nebo se o tom víc mluvilo kdekoliv, tak si myslím, že by i klesly takový ty nadávky na LGBT komunitu, na ty homosexuály a bisexuály a tak.“ – Laura

„Až v tom pozdějším čase bych začala probírat to, že neznamená, že když má žena pohlavní styk se ženou, nebo muž s mužem, že to je něco špatného, jo. (...) Pak ten gender a takhle něco bych si nechávala až na konec. Jako mluvila bych o tom, určitě, určitě nejen okrajově.“ – Anežka

Další dva respondenti však vnímali toto téma jako kontroverzní a konverzaci ve třídě o sexuálních orientacích by se spíše vyhýbali:

„Ale zase otevírat téma orientace to by se mohlo v té třídě rozbouřit. Protože jedna moje spolužačka řekne, že je na holky, druhá že je na kluky a druhá řekne: „No ale já nevím, já jsem spala i s tím a s tím a teď nevím.“ Takže to by zas mohlo rozbouřit tu atmosféru, ale tak určitě by to nějak okrajově mohlo být.“ – Anna

„S těma orientacema nevím, mi to přijde, že ten člověk by musel bejt fakt jako takovej opatrněj, aby se někdo neurazil.“ – Jakub

Další zmiňovaná témata jsou pornografie, orgasmus a masturbace. Někteří účastníci by i tato kontroverznější témata v osnovách sexuální výchovy uvítali:

„Zmiňovala bych určitě taky nějaké ty masturbace, nějakou pornografii. Určitě ta masturbace je za mě důležitá, ji probírat. Jakože vědět, že to není nic hříšného, že je to úplně normální... Určitě bych zmiňovala i orgasmus, jak u muže, tak u ženy.“ – Anežka

„O tom orgasmu rozhodně ano, to 100%. Ale upřímně si moc nedovedu představit, jak by to mělo vypadat, to nedokážu říct. (...) O té pornografii si myslím, že určitě, protože všeho moc škodí. Jako že to není špatný, ale lidi mají pak hrozně jiný pohled na ten pohlavní styk a myslej si, že to je úplně stejný jako v tý pornografii, což prostě hodně lidí pak odradí.“ – Laura

Respondent Jakub navrhuje, že by v souvislosti s masturbací mohly být probírány i různé způsoby a techniky:

„Tak jako já si myslím, že by nebylo třeba od věci ukázat třeba nějaký ty styly masturbace nebo nějaký typy těch věcí, že pak jsou vyspělejší i ty děti, tak si myslím, že i toto by tam mohlo bejt. Nebo třeba jenom kdo by chtěl nebo tak. Myslím, že by to bylo taky dobrý.“ – Jakub

Co se týče dalších informací, souvisejících se sexuální naukou, které by mohly být přínosné pro život dospívajících, bylo zmíněno také navlékání prezervativu a představení ostatních antikoncepčních pomůcek, seznámení s návštěvou gynekologie, zásady pro holení intimních partií, či praktické informace týkající se interrupcí:

„Za mě bylo primární vědět, jak si nasadit kondom, nebo třeba nikdo mi neřekl, že bych neměl mít svoje poprvé opitý, to není dobřej nápad (smích).“ – Tomáš

„To navlíkání toho kondomu je jako vlastně super, protože kde jinde se to může ten člověk naučit, že. To prostě doma rodiče neukážou, nevím, třeba někde na banánu, nebo na rohlíku nebo na čem. (...) Za mě by tady bylo fajn nezmiňovat jenom mužskou ochranu, ale i ženskou, at' už antikoncepci, děložní tělíska, takový ty náplasti. Bylo by fajn to jako zmínit.“ – Anežka

„Právě třeba tu antikoncepci, protože hodně holek se bojí třeba o tom mluvit s rodiči, nebo rodiče jsou proti antikoncepci, ale ty holky by třeba chtěly a neví. Pak třeba první návštěva gynekologie, protože znám hrozně moc holek, mých kamarádek, co se bojí chodit na gynekologii, protože někdy někde něco slyšely a absolutně neví, co se tam děje, co tam jako dělají. To si myslím, že je jako chyba rodičů a zároveň chyba školy nebo takhle jako našeho systému, že jim to nikdo neřekne, jak to probíhá. (...) A i bych tam přidala třeba jak se správně holit. Protože je to sice hloupý, ale já to třeba nevěděla! Vůbec jsem nevěděla jak prostě, nebo jakou žiletku, takhle si jako říct, že je různé holení, a trhání těch chloupků. Pak třeba to

navlíkání toho kondomu, to si myslím že plakát o tom nenajdete, v letáku to nenajdete, že jo, a aspoň to jako ukázat nebo vědět, že jo.“ – Štěpánka

„Ohledně potratu bych řekla, že možná se v té rodině bude ta holka bát o tom bavit, tak kdyby to bylo na té střední, tak by to bylo dobré. Vím, že kolikrát se ty děcka bojí na to těch rodičů zeptat, jestli třeba mají na tu interrupci a tak. A tak si něco lehce říct v té škole.“ – Sára

Další zajímavá témata, jako je například historie či kulturní zvyky týkající se sexuality, zmiňuje Anežka. Obě témata během rozhovoru dokonce zmínila dvakrát, aby akcentovala jejich důležitost:

„Třeba i zmínit trošičku tu minulost, i když za mě to není to nejdůležitější, ale je důležitý se sem tam podívat i zpátky. Zmínit i nějaký kulturní zvyky, třeba jak u chlapců jsou obřízky – bohužel i u žen jsou obřízky. Takže si myslím že lidi by měli vědět o co jako šlo, aspoň ty děti. (...) Za mě je asi fajn zmínit to trošičku s tou kulturou i s tím, jak to třeba chodilo kdysi, tak nějak pro zajímavost. (...) Hodně lidí fakt doteď neví, co je ta ženská obřízka, což si myslím, že je docela rozšířenej pojem, ale ví o tom fakt docela málo lidí.“ – Anežka

Správný průběh hodiny

Poslední z témat zahrnuje dvě podtémata. Prvním z nich je představa žáků o tom, kdo by měl sexuální výchovu vyučovat, a druhým je popis formy, kterou by žáci pro výuku témat spojených se sexualitou upřednostnili. V prvním z podtémat respondentí popsali svou představu o **ideálním učiteli**. Žáci specifikují, zdali by preferovali učitele z dané školy, či externistu, odborníka. Většina by preferovala externího pracovníka, který by s žáky probíral sexuální nauku, především z důvodu větší anonymity a menší zainteresovanosti učitele:

„Když je někdo cizí, tak o nás nic neví, jako neví, jaká jsem, nebo neví, kdo je kdo. Ten učitel si může na každého z nás udělat ten obrázek, jak o takových věcech přemýšlí. Takže si myslím, že je lepší, když ten člověk chodí do školy a nezná nás. Jako že to je takové anonymní. Že odejde a neví jací jsme, ale ví, co jsme mu řekli. (pauza) A takhle to беру, že to by asi lepší bylo.“ – Anna

„Třeba kdyby tam přišel někdo, kdo se tomu věnuje, třeba z nějakých poraden, a takhle by to řešili všechno, nějaký ten strach a jak se tomu vyvarovat všemu, z těch obav.“ – Sára

„Nevím, jestli by to měl být úplně jako učitel, který je na normální předměty, protože pak je tam takový to, že ten učitel tě učí i jiný předmět a nevím, jestli si s ním chceš úplně povídat tady o tom. Asi bych tam viděl raději někoho, kdo je v tomhle oboru takovej více zkušenej, protože ti na to může podat nějakej odbornej názor. A podle mě by to mělo jako úplně jinou štábní kulturu ta hodina, kdyby to vedl nějaký odborník.“ – Tomáš

„Měla by být vedena někým, kdo o tom něco ví, kdo se tím zabývá.“ – Laura

Jakub, Štěpánka a Anežka si uvědomovali výhody a nevýhody obou variant. Jakub a Štěpánka by upřednostnili kombinaci obou přístupů, Anežka se nemohla rozhodnout, která z variant by byla adekvátnější:

„Tak ty učitelé si myslím, že by taky nešlo na každý přírodopis nebo na každý to téma si furt někoho zvat, tak ten učitel by to měl být třeba nějak podle tý učebnice sjet. Ale pak samozřejmě v těch preventivních programech, tak tam nějakí specialisti na to jsou, tak tam bych si toho specialistu pozval, ale že jinak ti učitelé.“ – Jakub

„Já si jako myslím, že oba. Když tak nad tím přemýšlím, tak oba. Že ten učitel takové ty základy, co by do té školy měly patřit, a pak může být i taková ta skupina lidí, co dělají ty workshopy, a speciálně zaměřené na něco, a mohli by mít i ty sponzory, takže by mohli třeba dát takhle ty pomůcky menstruační, nebo ty kondomy.“ – Štěpánka

„Jako za mě nevím. Když je to ten učitel, kterého ty děcka znají, tak k němu budou mít větší důvěru a řeknou mu třeba věci, co by normálně neřekly. Neříkám, že by nějaký workshop byl špatněj, mě by to určitě taky zajímalo. (...) Ale jakože člověk potom má, ne že nedůvěru, ale takovou spíš nejistotu, co může říct. Zas si ale potom uvědomí, že už toho člověka třeba nikdy neuvidí, takže mu to je asi jedno.“ – Anežka

Preference ohledně pohlaví či věku vyučujícího ve většině případů nebyly vyjádřeny, v případě, kdy však vyjádřeny byly, by žáci upřednostnili mladšího vyučujícího, který je žákům blíží a dle jejich názoru dokáže učivo podat zábavnějším a zajímavějším způsobem. Tuto myšlenku však vyjádřili pouze tři respondenti:

„Já bych to bral líp asi od nějakýho toho mladšího právě, že my jsme ze školy zvykli na nějaký ty starší učitele nebo tak, a to bych uvítal někoho kolem těch 25–30 let, někoho mladšího, co si z toho i udělá srandu, aby se ta třída nemudila v tý hodině, udělá nějaký ty ukázky, nějakou

hru třeba a tak. To by mě hrozně bavilo, to by bylo oddechový a takový odpočinkový od tý školy.“ – Jakub

„Upřímně bych preferovala, kdyby to byl mladší člověk, aby byl blíž k nám a nějakým způsobem se to snažil na těch základech, těm dětem, co jim je 11–12 let, předat nějakou zábavnou formou, aby se ty děti necítily špatně.“ – Laura

„Já si myslím spíš jako mladší člověk, aby spíš sedl k té generaci, kterou vyučuje, jako k těm děckám. Protože to podle mě dokáže podat jinak. Spousta jako mladších učitelů dokáže mít s těma děckama úplně jiný vztah než ti starší učitelé. Takže za mě by to bylo lepší (pauza). Jako zvládne podle mě udělat třeba nějaký for a nějaký starší učitel by to bral až moc vážně.“ – Tomáš

Na základě těchto odpovědí lze předpokládat, že věk vyučujícího není pro žáky zásadním kritériem a orientováni jsou spíše na jeho schopnosti a metody využívané při výuce. Dalším podtématem jsou tedy navazující **formy a metody pro výuku** sexuální výchovy. Účastníci se ve velké míře shodují, že by ve výuce uvítali kombinaci teoretické výuky s praktickými ukázkami, jelikož pouze teoretický výklad by pro ně nebyl dostatečně poutavý:

„Tak hlavně by to nemělo být, že by třeba jenom přišel, postavil se a mluvil. Že přece jenom to zaujme ty děcka víc, když třeba budou mít i tu ukázkou, že jo. Takže jako tou formou té prezentace a toho workshopu to bylo fakt jako dobrý. Jako nedokážu si představit, že by jako někdo přišel a jenom stál a jenom mluvil. To by každého tak po 10 minutách přestalo bavit.“ – Anna

„Já si myslím že by to mělo být spojený jako prezentace, výklad a nějakým způsobem i praktičnost toho. Někdy prostě figuríny. Všechno prostě spojený v sobě a nějakým způsobem do toho zapojit fakt jako všechno. A hlavně aby do toho byli zapojeni ti žáci, aby furt neposlouchali jenom ten výklad.“ – Laura

„Ukázat nějaký to video třeba, ať to není jenom ta prezentace a opisování, to by podle mě nikoho nebavilo. A pak později právě, ne v 6. třídě, aby si něco zkusili, ale pak jako později určitě, třeba ukázat nějaký ukázkou.“ – Jakub

„Určitě kromě teorie i nějaký praktický věci bych tam zařadil, protože v tý situaci, když už jde ten člověk do aktu, tak může tam hrát roli stres, třeba když je to poprvé nebo něco, a přijít na to sám je podle mě v tu chvíli takový náročnější, no.“ – Tomáš

Někteří participanti by také uvítali zařazení diskuse do výuky, či implementaci anonymních dotazníků, aby mohli vyjadřovat své názory, ptát se na dotazy a komunikovat své problémy:

„Vyplňovali jsme i dotazníky, co se nás jako ptali, jako jak to vnímáte, jestli preferujeme ženy nebo muže. Takže ty dotazníky jsou za mě fajn. Hlavně i anonymně, že kdo chce, ať se podepíše, a kdo ne, tak prostě anonymně. (...) Ale ty dotazníky zní fakt fajn, i ta diskuse. Samozřejmě něco o tom první musí vědět, aby člověk mluvil, takže nějaká nauka by tam měla být úplně předněji. Ale asi určitě od každého kousek, no“ – Anežka

„Určitě bych uvítala nějaké prezentace. Zeptat se třeba těch žáků, co o tom ví, nějaké zkušenosti a takhle, třeba s nějakými dotazníky.“ – Sára

„Kdyby měl někdo nějakej soukromej dotaz na toho učitele, (...) tak se se ho třeba zeptat, jak to měl, nebo jakou má zkušenost, nebo co by třeba on doporučil, jako nějakej názor. Nebo vypsat nějakej dotazník a on pak na to odpoví.“ – Jakub

Někteří participanti také zmínili, že by kromě sexuální nauky ve školách uvítali možnost dobrovolného dodatečného vzdělávání. Zmíněna byla odborná centra či webové stránky:

„Ale kdyby byly třeba nějaké webové stránky, kde by třeba i nějaké skupiny lidí, že by tam odpovídaly na ty dotazy. Protože dnešní doba je zaměřená jako na virtuální svět a hodně lidí se jako bojí zeptat osobně nebo jít někam osobně a takhle, když se schovají za ten telefon, tak je pro ně všechno mnohem jednodušší. Nebo nějaké ty stránky, kde by si mohli třeba s někým napsat, to si myslím, že by strašně jako pomohlo.“ – Štěpánka

„Já si myslím, že kromě té rodiny a školy by mohly být i nějaký semináře pro lidi, co o tom chtějí vědět víc, a třeba kdyby to nabízela i ta škola. Že by tak ti lidi mohli chodit takhle na seminář třeba někam jinam, kdyby o to byl zájem.“ – Laura

„Asi bych volil tu školu tak i ty specializovaný centra, protože když jako má někdo problém se tady o tom bavit před svými spolužákama, se kterými se vidá denně, tak bych volil ty centra.“ – Tomáš

4 DISKUSE

4.1 Popis rešerše k vyhledání výzkumných studií

První cílená otázka byla formulována v následujícím znění: **Jaké jsou dostupné kvalitativní studie (I) o postojích žáků středních zdravotnických škol (P) k sexuální výchově (O)?**

Tabulka 4: Zápis první cílené rešerše

Primární hesla v českém jazyce	Příbuzné pojmy v českém jazyce
P (participant): postoje žáků středních zdravotnických škol	P (participant): OR názory žáků středních zdravotnických škol OR postoje studentů středních zdravotnických škol
I (zkoumaný jev): kvalitativní studie	I (zkoumaný jev): OR polostrukturovaný rozhovor
O (kontext): sexuální výchova	O (kontext): OR sexuální nauka
Primární hesla v anglickém jazyce	Příbuzné pojmy v anglickém jazyce
P (participant): secondary medical school students attitudes	P (participant): OR nursing high school students beliefs OR nursing middle school students perceptions
I (zkoumaný jev): qualitative study	I (zkoumaný jev): OR semi-structured interview
O (kontext): sexual education	O (kontext): OR sex education OR sexuality education

Cílená rešerše byla provedena 10.6.2023 prostřednictvím databáze PubMed. Byla zadána následující omezení: český, anglický nebo španělský jazyk, přístupný celý text, publikační období mezi rokem 2018 a 2023 a adolescenti. Vyřazujícími kritérii byl nepřístupný celý text studie a publikování v nerefenzovaných periodikách. Po zadání kritérií bylo vyhledáno 35 výsledků.

Druhá cílená rešerše byla provedena stejný den, zadáním stejných hesel do databáze ProQuest. Vyhledávány byly pouze články, které obsahovaly klíčové pojmy v abstraktu. Byla zadána následující omezení: český, anglický nebo španělský jazyk, přístupný celý text,

publikační období mezi rokem 2018 a 2023, a jako místo provedení studie evropské státy, Velká Británie, Spojené státy, Kanada a Austrálie. Vyřazujícími kritérii bylo heslo „parents“ v abstraktu práce, nepřístupný celý text a publikování v nerecenzovaných periodikách. Po zadání kritérií bylo vyhledáno 50 výsledků. Po vyhodnocení relevance textů byl do diskuse zařazen **1 text**.

Druhá rešeršní otázka byla formulována v následujícím znění: **Jaké jsou dostupné kvalitativní studie (I) o postojích žáků středních škol (P) k sexuální výchově (O)?**

Tabulka 5: Zázpis druhé cílené rešerše

Primární hesla v českém jazyce	Příbuzné pojmy v českém jazyce
P (participant): postoje žáků středních škol	P (participant): OR názory žáků středních škol OR postoje studentů středních škol
I (zkoumaný jev): kvalitativní studie	I (zkoumaný jev): OR polostrukturovaný rozhovor
O (kontext): sexuální výchova	O (kontext): OR sexuální nauka
Primární hesla v anglickém jazyce	Příbuzné pojmy v anglickém jazyce
P (participant): high school students' attitudes	P (participant): OR high school students beliefs OR high school students perceptions OR adolescents perceptions
I (zkoumaný jev): qualitative study	I (zkoumaný jev): OR semi-structured interview
O (kontext): sexual education	O (kontext): OR sex education OR sexuality education

Cílená rešerše byla provedena 11.6.2023 prostřednictvím databází PubMed a ProQuest. Byla zadána následující omezení: český, anglický nebo španělský jazyk, přístupný celý text, publikační období mezi rokem 2020 a 2023. Vyhledávány byly pouze články, které obsahovaly klíčové pojmy v abstraktu či v názvu článku a jako místo provedení studie byly uvedeny Evropské státy, Velká Británie, Spojené státy, Kanada a Austrálie. Vyřazujícími kritérii byl nepřístupný celý text studie a publikování v nerecenzovaných periodikách. Po zadání kritérií bylo vyhledáno 25 výsledků v databázi PubMed a 55 výsledků v databázi ProQuest. Po vyhodnocení relevance textů byly do diskuse zařazeny **2 texty**.

Třetí cílená rešeršní otázka byla formulována ve znění: **Jaké jsou dostupné studie o postojích (I) žáků středních škol (P) k sexuální výchově (O)?**

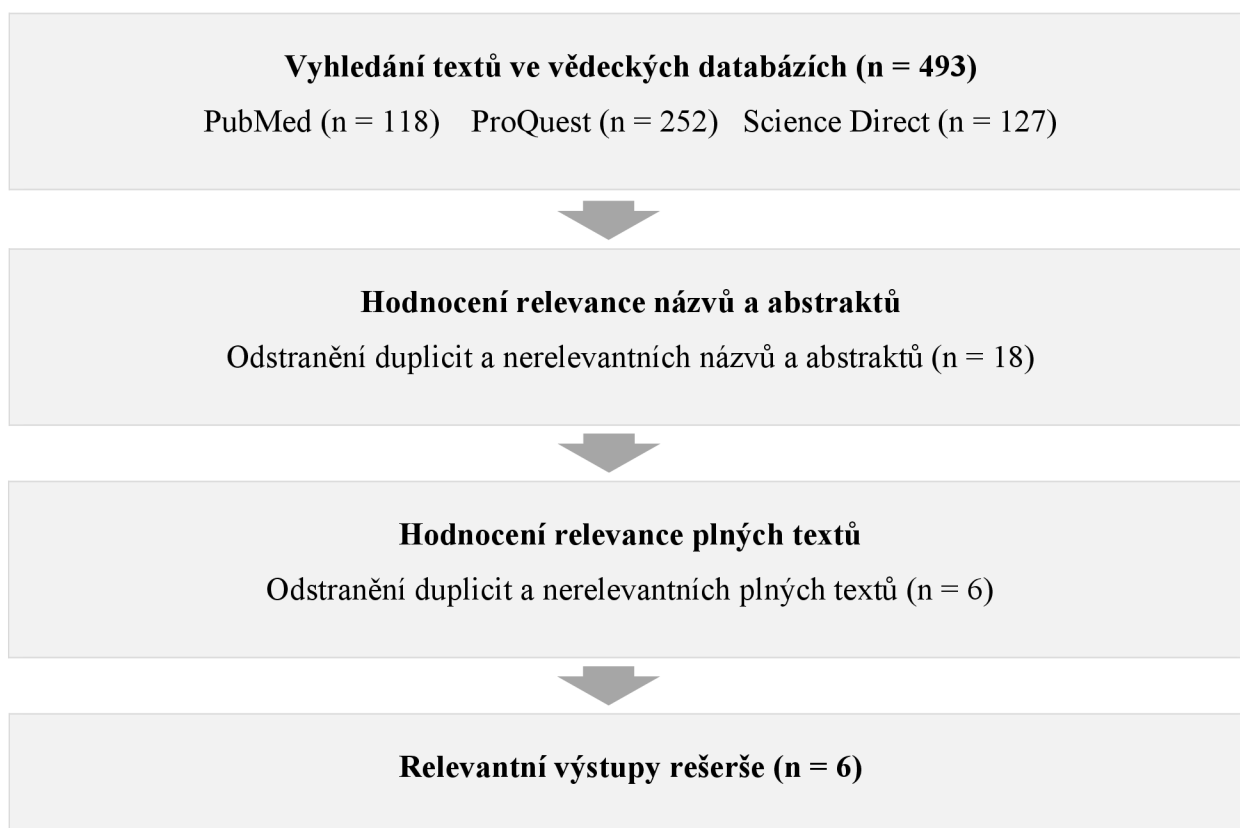
Tabulka 6: Zápis třetí cílené rešerše

Primární hesla v českém jazyce	Příbuzné pojmy v českém jazyce
P (participant): žáci středních škol	P (participant): OR adolescenti OR studenti středních škol
I (zkoumaný jev): postoje	I (zkoumaný jev): OR názory OR pohledy OR zkušenosti
O (kontext): sexuální výchova	O (kontext): OR sexuální nauka
Primární hesla v anglickém jazyce	Příbuzné pojmy v anglickém jazyce
P (participant): high school students	P (participant): OR adolescents OR students
I (zkoumaný jev): attitudes	I (zkoumaný jev): OR beliefs OR perceptions OR experiences
O (kontext): sexual education	O (kontext): OR sex education OR sexuality education

Cílená rešerše byla provedena 11.6.2023 prostřednictvím databází PubMed, ProQuest a Science Direct. Byla zadána následující omezení: český, anglický nebo španělský jazyk, přístupný celý text, publikační období mezi rokem 2018 a 2023. Vyhledávány byly pouze články, které obsahovaly klíčové pojmy v abstraktu či v názvu článku. Vyřazujícími kritérii byl nepřístupný celý text studie a publikování v nerecenzovaných periodikách. Vyřazeny byly také články obsahující slova „parents“ a „teacher“ v názvu textu. Po zadání kritérií bylo vyhledáno 58 výsledků v databázi PubMed, 143 výsledků v databázi ProQuest a 127 výsledků v databázi Science Direct. Po vyhodnocení relevance textů byly do diskuse zařazeny **3 texty**.

Nepodařilo se vyhledat studie ke stejnému předmětu zkoumání, stejnému zkoumanému souboru a stejnému nástroji ke sběru dat, proto jsou součástí kapitoly Diskuse studie se stejným předmětem zkoumání, stejným či podobným souborem, ale s odlišným nástrojem ke sběru dat. Zároveň jsou součástí textu diskuse také studie s podobným předmětem zkoumání a stejným či podobným zkoumaným souborem.

Tabulka 7: Postupový diagram rešerše

Bibliografické citace relevantních výstupů rešerše

ASTLE, Shelby, Paige MCALLISTER, Sarah EMANUELS, Jennica ROGERS, Michelle TOEWS a Ani YAZEDJIAN. College students' suggestions for improving sex education in schools beyond 'blah blah blah condoms and STDs'. *Sex Education* [online]. 2021, **21**(1), 91-105 [cit. 2023-06-16]. ISSN 1468-1811. Dostupné z: doi:10.1080/14681811.2020.1749044

CORCORAN, Jessica L., Susan L. DAVIES, Candace C. KNIGHT, Robin G. LANZI, Peng LI a Sigrid L. LADORES. Adolescents' perceptions of sexual health education programs: An integrative review. *Journal of Adolescence*[online]. 2020, **84**(1), 96-112 [cit. 2023-06-16]. ISSN 0140-1971. Dostupné z: doi:10.1016/j.adolescence.2020.07.014

EZER, Paulina, Lucille KERR, Christopher M. FISHER, Wendy HEYWOOD a Jayne LUCKE. Australian students' experiences of sexuality education at school. *Sex Education* [online]. 2019, **19**(5), 597-613 [cit. 2023-06-16]. ISSN 1468-1811. Dostupné z: doi:10.1080/14681811.2019.1566896

LAMEIRAS-FERNÁNDEZ, María, Rosana MARTÍNEZ-ROMÁN, María Victoria CARRERA-FERNÁNDEZ a Yolanda RODRÍGUEZ-CASTRO. Sex Education in the Spotlight: What Is Working? Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*[online]. 2021, **18**(5) [cit. 2023-06-16]. ISSN 1660-4601. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph18052555

PAVELOVÁ, Ľuboslava, Alexandra ARCHALOUSOVÁ, Zuzana SLEZÁKOVÁ, Dana ZRUBCOVÁ, Andrea SOLGAJOVÁ, Zuzana SPÁČILOVÁ, Erika KRIŠTOFOVÁ a Alica SLAMKOVÁ. The Need for Nurse Interventions in Sex Education in Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2021, **18**(2) [cit. 2023-06-16]. ISSN 1660-4601. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph18020492

UNIS, Brian David a Christina SÄLLSTRÖM. Adolescents' conceptions of learning and education about sex and relationships. *American Journal of Sexuality Education*[online]. 2020, **15**(1), 25-52 [cit. 2023-06-16]. ISSN 1554-6128. Dostupné z: doi:10.1080/15546128.2019.1617816

4.2 Text diskuse

Cílem první dílčí otázky této diplomové práce bylo zjistit zkušenosti žákyň a žáků středních zdravotnických škol se sexuální výchovou. Respondenti popisovali negativní zkušenosti a celkovou nespokojenost se sexuální naukou na školách, která se jim zdála nedostatečná a pouze okrajová. Nejvíce pozornosti bylo během hodin sexuální výchovy věnováno biologické stránce, tedy anatomii pohlavních orgánů, menstruačnímu cyklu a prevenci pohlavně přenosných chorob. Toto zjištění se shoduje s výsledky systematického přehledu realizovaného v roce 2021 ve Španělsku, který prezentuje, že ze 20 studií obsažených v přehledu pouze jedna dokazovala zaměření sexuální výchovy na zdravé vztahy a sexuální rozmanitost. Ve všech ostatních případech sexuální nauka převážně zahrnovala již zmíněná biologická témata (Lamerías-Fernández et al., s. 10). Stejně tomu bylo i ve studii autorů Astle et al. (2020, s. 93). Podobné výsledky přináší také studie od švédských autorů Unis a Sällström (2019, s. 35), která předkládá, že výuka sexuální výchovy zahrnovala zejména základní informace týkající se biologické stránky sexuality a možných rizik. Vlivem akcentování těchto základních a převážně negativních témat respondenti popisují, že výsledkem sexuální nauky

byl pocit strachu, a to jak v této diplomové práci, tak ve studii již zmiňovaných švédských autorů.

Téměř ve všech případech zahrnutých v této práci participanti popisovali atmosféru v hodině sexuální výchovy jako neseriózní a nevhodnou, jelikož se žáci, převážně mužského pohlaví, při probírání těchto témat smáli. Tento fenomén je také popsán v již zmiňované studii švédských autorů, která jej spojuje s nezralostí žactva a nepřiměřeným učivem k věku žáků (Unis a Sällström, 2019, s. 37). Nevhodné načasování učiva vzhledem ke zralosti žáků je popisováno i v této práci a je jednou z pravděpodobných příčin nevhodného chování žáků během výuky. Druhou z pravděpodobných příčin je však tabuizace sexuality, která je jak dospělými, tak dětmi vnímána jako intimní a sprostý jev, o kterém se nemluví. Pokud by o tomto tématu bylo s dětmi komunikováno bez ostychu již od raného věku, atmosféra v hodinách by zřejmě byla jiná.

Nedostatečná informovanost ze školního prostředí pak nutí žáky hledat alternativní zdroje informací, kterými jsou zejména přátelé a internet. Australská studie taktéž prezentuje tyto dva zdroje informací o sexuálním zdraví jako nejčastější u adolescentů. Dle zjištění této studie jsou velmi častým zdrojem informací také rodiče respondentů (Ezer et al., 2019, s. 608). Rodiče jako primární zdroj informací o sexualitě uvádí také studie realizovaná na Slovensku v roce 2021 (Pavelová et al., s. 6). V této práci byli rodiče uvedeni jako zdroj informací o vztazích, respektu a komunikaci pouze v jednom z případů.

Druhá dílčí otázka cílila na zjištění názorů žáků na sexuální výchovu. Všichni žáci se shodli na tom, že se jedná o důležitou oblast, o které je potřeba v mladém věku hovořit, a uvítali by tak její významnější zařazení do osnov na školách. Ve většině případů by také uvítali otevřenější komunikaci o tomto tématu s rodiči, kteří se mu často vyhýbají. Velký význam sexuální výchovy vnímají někteří respondenti obzvláště mezi mladými lidmi, kteří mohou mít sklon k riskantnímu chování, jakým je například promiskuita. Velký význam sexuální výchovy pro mládež je zaznamenán také v již zmiňované švédské studii. Ta uvádí, že studenti vnímali sexuální výchovu jako prostředek pro získání pro život důležitých schopností, praktických vědomostí a informací důležitých pro jejich budoucí život. Sexuální výchovu na školách tak považovali za velmi důležitý předmět. I v této studii účastníci vnímali jako důležité diskutovat o tomto tématu i s rodiči (Unis et Sällström, 2019, s. 38, 40). Potřeba adolescentů hovořit o sexuální nauce více je také popsána ve studii autorů Lamerías-Fernández et al. (2021, s. 2).

Třetí dílčí otázka se zabývala představou žáků o správné sexuální výchově. Představy žáků se v této otázce různí, většina se však shoduje na tom, že by sexuální nauka měla začínat v 5.–6. třídě základní školy. Pouze jedna z účastnic by uvítala začátek sexuální výchovy až na střední škole, kdy jsou žáci mnohem vyspělejší a otevřenější vůči přijímání těchto informací. Tento přístup by však nebyl zcela rozumný, jelikož řada adolescentů započíná svůj sexuální život dříve než na střední škole. Žáci by zároveň uvítali postupné zařazování témat, které budou korespondovat s jejich aktuální životní situací. Stejný názor měli adolescenti ve studii autorů Corcoran et al. (2021, s. 108), kteří doporučovali započítí sexuální nauky v 5.–6. třídě, a to v podobě učiva o anatomii a pubertě, a postupné navazování na tato témata během studia na základní a střední škole. Mírně rozdílné výsledky předkládá studie autorů Unis a Sällström, kde žáci uvádí jako ideální dobu pro zahájení sexuální výchovy 7.–9. třídu (2019, s. 37).

Přestože někteří z účastníků ve výzkumné části této diplomové práce doporučovali jednorázové návštěvy odborníků v rámci preventivních programů a workshopů, je velmi důležité, aby vzdělávání žáků v tomto tématu nebylo pouze jednorázové, ale naopak soustavné. To vyplývá z již zmiňované švédské studie, která uvádí, že vzdělávání o sexuálních praktikách a vztazích je dlouhodobým procesem a jednorázové intervence se nejeví jako efektivní (Unis a Sällström, 2019, s. 37).

Dle zjištění této práce by žáci uvítali více informací ohledně psychosociální stránky sexuality, a to zejména na střední škole. Respondenti také vyjádřili zájem o učivo týkající se respektu ve vztahu, konsentu, sexuálního násilí, pohlavního styku mimo heterosexuální vztah a praktických dovedností, jako je například nasazování prezervativu. Pohlavní styk mimo heterosexuální vztah je zmiňován v řadě studií, jelikož heterocentrismus vyučovacích osnov sexuální nauky je diskutovaným tématem. Obecně by toto téma žáci, a zejména LGBTQ+ žáci, ve vyučovacích osnovách uvítali (Astle et al., 2020, s. 92; Corcoran et al., 2020, s. 108; Ezer et al., 2019, s. 604; Lamerías-Fernández et al., 2021, s. 12; Unis and Sällström, 2019, s. 35).

Informace týkající se praktických dovedností jsou zmíněny také ve studii autorů Astle et al., ve které respondenti z řad studentů popisují svůj zájem o ukázky používání různých metod antikoncepce a jiné praktické dovedností, jako například masturbaci. Studie také dokládá zájem studentů o učivo v oblasti potěšení a orgasmu (2020, s. 92). Zájem o tyto jmenované oblasti nebyl u skupiny respondentů v této práci jednoznačně vyjádřen, jelikož byl zmíněn pouze dvěma účastnicemi.

Co se týče představ o učiteli a správném průběhu hodiny, většina studentů by preferovala externího pracovníka, odborníka, či jeho spolupráci se školními učiteli, a zařazení interaktivních metod do výuky. Zmíněny byly také diskusní hodiny a možnost pokládat anonymní otázky vyučujícímu. Stejné preference týkající se vyučujícího jsou popsány ve studii od autorů Astle et al. (2020, s. 99). Ve studii autorů Corcoran et al., je doporučeno využívání otázkových boxů, do kterých mohou žáci anonymně vkládat dotazy týkající se sexuality. Tato metoda je vnímána jako velmi účinná a žákům prospěšná (2020, s. 96).

Hlavní výzkumná otázka této diplomové práce se zabývá postoji žáků k sexuální výchově a soustředí se především na afektivní stránku těchto postojů. Sexuální výchovu, která jim byla prezentována, hodnotí většina respondentů jako nedostatečnou a špatně načasovanou. Žáci by uvítali výraznější zastoupení tohoto okruhu v učebních osnovách a širší spektrum témat, které jsou během hodin sexuální výchovy postupně probírány. Pro srovnání jsou následně prezentovány tři studie, které u podobných participantů zkoumaly stejný fenomén. Ve studii autorů Ezer et al., kteří využili kombinovaný přístup ke zkoumání, studenti popisují touhu po propracovanější sexuální nauce na školách. Řada studentů vyjádřila nespokojenost s aktuálně podávanými informacemi a předložila vlastní představy o správné sexuální výchově. Tyto představy nebyly dle autorů studie jednotné a odpovídaly rozdílným požadavkům jednotlivých studentů (Ezer et al., 2019 s. 611).

Kvalitativní studie autorů Unis a Sällström předkládá, že pro výuku sexuální výchovy, která bude odpovídat požadavkům studentů, je esenciální, aby učivo zahrnovalo důležitá témata jako hodnoty, předsudky, aktuální znalosti a praktické dovednosti. Tato témata by měla být zahrnuta do výuky postupně v průběhu let a měla by odpovídat vyspělosti studentů (Unis and Sällström, 2021, s. 25). Další kvalitativní studie byla vytvořena autory Astle et al.. Účastníky této studie byli opět studenti, kteří byli nespokojeni se sexuální naukou, jež jim byla poskytnuta, a navrhovali implementaci šesti zásadních bodů: základní informace o sexu, zahrnutí různých sexuálních chování a identit, zahrnutí psychosociálních aspektů sexuality, dřívější a častější sexuální nauku, začlenění aktuálních a reálných fakt a poskytování informací vyškolenými profesionály (Astle et al., 2020, s. 91). Mezi výsledky těchto studií a výsledky absolventské práce nejsou významné rozdíly.

Limitace předloženého zkoumání

Jednou z limitací této výzkumné studie je nedostatečně rozsáhlý vzorek, který byl omezen z důvodu neochoty některých uchazečů hovořit o sexuální nauce. Výběr zkoumaného souboru, který byl vybrán metodou „sněhové koule“ nereprezentuje celkovou populaci, a nelze ho tedy zobecnit. Vzorek zároveň není úměrný celkovému zastoupení žen a mužů mezi žáky středních zdravotnických škol. Dále mohou být obsaženy chyby při provádění rozhovoru ze strany výzkumníka či respondentů. Odpovědi v rozhovorech odráží subjektivní postoje participantů k danému tématu a mohou být ovlivněné mnoha faktory. Možné nepřesnosti se mohou vyskytnout i v obsahové analýze rozhovorů a ve výsledcích této práce.

5 SOUHRN A ZÁVĚRY

Sexuální výchova zahrnuje učení o kognitivních, emocionálních, sociálních, interakčních a fyzických aspektech sexuality. Začíná v brzkém věku a pokračuje v pubertě a dospělosti, čímž zajišťuje postupné poskytování informací, schopností a pozitivních hodnot, aby děti a mladí lidé chápali svou sexualitu, užívali si ji a měli naplňující a bezpečné vztahy (WHO, 2017, s. 25). V současnosti je vyvinutých mnoho přístupů k sexuální výchově. Jedná se převážně o abstinenční programy, komprehensivní programy a holistické programy. V České republice bývá sexuální nauka nejčastěji začleněna do předmětu Výchova ke zdraví, Občanská nauka, Psychologie a do předmětů přírodovědných (Konsent, 2021).

Pro tvorbu diplomové práce byl uplatněn fenomenologický kvalitativní přístup ke zkoumání s následným využitím imperativní fenomenologické analýzy (IPA). Hlavní výzkumná otázka byla formulována následovně: Jaké jsou postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově? Z hlavní výzkumné otázky vyplynuly tyto dílčí: Jaké jsou zkušenosti žákyň a žáků středních zdravotnických škol se sexuální výchovou? Jaké jsou názory žákyň a žáků středních zdravotnických škol na sexuální výchovu? Jaké jsou představy žákyň a žáků středních zdravotnických škol o ideální sexuální výchově? Výzkumný soubor byl tvořen sedmi žákyněmi a žáky středních zdravotnických škol. Ve dvou případech se jednalo o chlapce a v pěti případech o dívky. Respondenti byli vybráni pomocí metody sněhové koule. Ke sběru dat byl využit protokol polostrukturovaného rozhovoru. Jednotlivé rozhovory byly vedeny formou online videohovorů s žáky a žákyněmi středních zdravotnických škol z různých koutů České republiky na přelomu května a června 2023.

Rozhovory, které byly nahrány na diktafon, byly následně přepsány pomocí doslovné transkripce. V průběhu transkripce byla použita technika anonymizace dat pro ochranu osobních údajů respondentů, kterým byly náhodně přiřazeny pseudonymy. Byla formulována témata, která zachycují hlavní podstatu fenoménu, jenž je předmětem výzkumu. Byl zvolen strukturovaný postup prezentovaný autory Smith, Flowers a Larkin (2009), který doporučuje provádět analýzu každého rozhovoru samostatně, včetně identifikace témat. Identifikované tematické oblasti byly: Zkušenosti žáků se sexuální naukou, Důležitost sexuální výchovy a Jak by to mělo vypadat.

Participantů vnímali své zkušenosti se sexuální výchovou převážně negativně, označili ji za nedostatečnou a špatně načasovanou. Jako pozitivní označili akorát jednotlivé intervence,

jako například exkurze či workshopy, a diskuse v hodinách. Navzdory převažujícím negativním zkušenostem se sexuální výchovou k ní všichni respondenti v současnosti zaujímají pozitivní postoj. Uvádí, že se jedná o důležité téma, které je významné pro jejich budoucí život. V ideálním případě by uvítali sexuální výchovu, která se bude vyučovat od 5.–6. třídy základní školy a bude postupně zahrnovat veškerá důležitá témata odpovídající aktuálnímu věku a potřebám žáků. Během výuky na středních školách by uvítali akcentaci psychosociálních aspektů, respektu ve vztahu, konsentu, sexuálního násilí, pohlavního styku mimo heterosexuální vztah a nácviku praktických dovedností. Někteří z žáků by místo významnějšího zařazení do učebních osnov preferovali posílení preventivních programů a workshopů.

Výsledky byly srovnány s několika výzkumnými studii vydanými v nedávné době, které pochází z podobných socioekonomických podmínek. Výzkumné studie použité v diskusi této diplomové práce byly provedeny na území Austrálie, Švédska, Spojených států Amerických, Španělska a Slovenska. Přehled studií autorů Ezer et al., Astle et al. a Unis a Sällström dokládá, že mezi výsledky těchto studií a výsledky prezentované diplomové práce nejsou významné rozdíly.

Výsledkem tohoto zkoumání jsou zajímavá zjištění, která by mohla přispět k dalšímu zkoumání problematiky. Výzkum by bylo vhodné rozšířit o více participantů, zahrnout respondenty z dalších středních škol, či zahrnout participanty z jiných zemí. Pro praxi lze využít představu žáků o správné sexuální nauce a smysluplné body aplikovat do výuky této oblasti. Údaje by tak mohly napomoci ke zlepšení celkové úrovně sexuální výchovy v českých školách a poskytnout mladým lidem možnost prožívat kvalitní a respektující vztahy v biologické i emocionální rovině.

Seznam zkratk

BZgA	Německé federální centrum pro výchovu ke zdraví
ČSU	Česká středoškolská unie
IPA	Imperativní fenomenologická analýza
IPPF EN	Evropská síť mezinárodní federace pro plánované rodičovství
LGBTQ+	Lesby, gayové, bisexuálové, transgender, queer a další identity
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSN	Organizace spojených národů
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
UNESCO	Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu
UNFPA	Populační fond Organizace spojených národů
WHO	Světová zdravotnická organizace

Seznam použitých zdrojů

ABBOTT, Keeley, Sonja ELLIS a Rachel ABBOTT. “We Don’t Get Into All That”: An Analysis of How Teachers Uphold Heteronormative Sex and Relationship Education. *Journal of Homosexuality* [online]. 2015, **62**(12), 1638-1659 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0091-8369. Dostupné z: doi:10.1080/00918369.2015.1078203

Adolescent health, 2023. *World Health Organization* [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1

CAMERON-LEWIS, Vanessa a Louisa ALLEN. Teaching pleasure and danger in sexuality education. *Sex Education* [online]. 2013, **13**(2), 121-132 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1468-1811. Dostupné z: doi:10.1080/14681811.2012.697440

EMMERINK, Peggy M. J., Regina J. J. M. VAN DEN EIJNDEN, Ine VANWESENBEECK a Tom F. M. TER BOGT. The Relationship Between Endorsement of the Sexual Double Standard and Sexual Cognitions and Emotions. *Sex Roles* [online]. 2016, **75**(7-8), 363-376 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0360-0025. Dostupné z: doi:10.1007/s11199-016-0616-z

European Expert Group on Sexuality Education. Sexuality education – what is it?. *Sex Education* [online]. 2015, **16**(4), 427-431 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1468-1811. Dostupné z: doi:10.1080/14681811.2015.1100599

GENNARINI, Stefano. Biden Administration Supports Global Plan for Graphic Unnatural Sex-Ed. *Center for Family and Human Rights* [online]. New York, c2023, 12.3.2021 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: https://c-fam.org/friday_fax/biden-administration-supports-global-plan-for-graphic-unnatural-sex-ed/

International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach [online]. 2. doplněné vydání. Francie: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2018 [cit. 2023-06-17]. ISBN 978-92-3-100259-5. Dostupné z: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/reproductive-health/sexual-health/international-technical-guidance-on-sexuality-education.pdf?sfvrsn=10113efc_29&download=true

IPPF Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE) [online]. United Kingdom: International Planned Parenthood Federation, 2010 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z:

https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf

JANIŠ, Kamil. Aktuálnost realizace sexuální výchovy. In: PROUZOVÁ, Zuzana, MITLÖHNER, Miroslav, ed. 28. *Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Sborník referátů* [online]. Broumov: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2020, s. 37-42 [cit. 2023-06-17]. ISBN 978-80-907936-0-6. Dostupné z: https://www.planovanirodiny.cz/storage/sborniky/28_kongres_20.pdf

KANTOR, Leslie M. a Laura LINDBERG. Pleasure and Sex Education: The Need for Broadening Both Content and Measurement. *American Journal of Public Health* [online]. 2020, **110**(2), 145-148 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0090-0036. Dostupné z: doi:10.2105/AJPH.2019.305320

KETTING, E. a C. WINKELMANN. New approaches to sexuality education and underlying paradigms. *Bundesgesundheitsblatt - Gesundheitsforschung - Gesundheitsschutz* [online]. 2013, **56**(2), 250-255 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1436-9990. Dostupné z: doi:10.1007/s00103-012-1599-8

KETTING, Evert, Laura BROCKSCHMIDT, Ilona RENNER, Lena LUYCKFASSEEL a Olena IVANOVA. *Sexuality Education in Europe and Central Asia: Recent Developments and Current Status* [online]. Německo: Nova Science Publishers, 2018 [cit. 2023-06-17]. ISBN 978-1-53613-127-7. Dostupné z: <https://www.novapublishers.com/wp-content/uploads/2018/10/Sex-Education-CH-4.pdf>

Konsent [online]. Praha: Konsent, c2021 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: <https://konsent.cz>

KREAGER, Derek A., Jeremy STAFF, Robin GAUTHIER, Eva S. LEFKOWITZ a Mark E. FEINBERG. The Double Standard at Sexual Debut: Gender, Sexual Behavior and Adolescent Peer Acceptance. *Sex Roles* [online]. 2016, **75**(7-8), 377-392 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0360-0025. Dostupné z: doi:10.1007/s11199-016-0618-x

KRIŠOVÁ, Dagmar. *Souhlas: Lekce sexuální nauky pro vzdělávání o respektujících vztazích* [online]. Konsent, 2021 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: <https://konsent.cz/pro-vyucujici/>

LAMEIRAS-FERNÁNDEZ, María, Rosana MARTÍNEZ-ROMÁN, María Victoria CARRERA-FERNÁNDEZ a Yolanda RODRÍGUEZ-CASTRO. Sex Education in the Spotlight: What Is Working? Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*[online]. 2021, **18**(5) [cit. 2023-06-16]. ISSN 1660-4601. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph18052555

La modificación de la Ley Orgánica de salud sexual y reproductiva y de interrupción voluntaria del embarazo queda aprobada. *Congreso de los Diputados* [online]. Madrid: Congreso de los Diputados, 16.2.2023 [cit. 2023-06-18]. Dostupné z: https://www.congreso.es/es/notas-de-prensa?p_p_id=notasprensa&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&_notasprensa_mvcPath=detalle&_notasprensa_notasId=44329

LEUNG, Hildie, Daniel SHEK, Edvina LEUNG a Esther SHEK. Development of Contextually-relevant Sexuality Education: Lessons from a Comprehensive Review of Adolescent Sexuality Education Across Cultures. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2019, **16**(4) [cit. 2023-06-17]. ISSN 1660-4601. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph16040621

MAKLEFF, Shelly, Jovita GARDUÑO, Rosa Icela ZAVALA, Florencia BARINDELLI, Jimena VALADES, Marissa BILLOWITZ, Vanessa Ivon SILVA MÁRQUEZ a Cicely MARSTON. Preventing Intimate Partner Violence Among Young People—a Qualitative Study Examining the Role of Comprehensive Sexuality Education. *Sexuality Research and Social Policy* [online]. 2020, **17**(2), 314-325 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1868-9884. Dostupné z: doi:10.1007/s13178-019-00389-x

MARK, Kristen, Esther CORONA-VARGAS a Mariana CRUZ. Integrating Sexual Pleasure for Quality & Inclusive Comprehensive Sexuality Education. *International Journal of Sexual Health* [online]. 2021, **33**(4), 555-564 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1931-7611. Dostupné z: doi:10.1080/19317611.2021.1921894

MIEDEMA, Esther, Marielle L J LE MAT a Frances HAGUE. But is it Comprehensive ? Unpacking the ‘comprehensive’ in comprehensive sexuality education. *Health Education Journal* [online]. 2020, **79**(7), 747-762 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0017-8969. Dostupné z: doi:10.1177/0017896920915960

NASER, Shereen C., Katherine CLONAN-ROY, Kimberly A. FULLER, Elizabeth A. GONCY a Nicole WOLF. Exploring the experiences and responses of LGBTQ adolescents to school-based sexuality education. *Psychology in the Schools* [online]. 2022, **59**(1), 34-50 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0033-3085. Dostupné z: doi:10.1002/pits.22471

NOORMAN, Maaïke A.J., Chantal DEN DAAS a John B.F. DE WIT. How Parents' Ideals are Offset by Uncertainty and Fears: A Systematic Review of the Experiences of European Parents regarding the Sexual Education of Their Children. *The Journal of Sex Research* [online]. 1-11 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0022-4499. Dostupné z: doi:10.1080/00224499.2022.2064414

RABBITTE, Maureen. Sex education in school, are gender and sexual minority youth included?: A decade in review. *American Journal of Sexuality Education* [online]. 2020, **15**(4), 530-542 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1554-6128. Dostupné z: doi:10.1080/15546128.2020.1832009

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 53 – 41 – M/03 Praktická sestra [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2018 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_7_vlna/RVP_5341M03_Prakticka_sestra.pdf

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání[online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

RIGHI, Mary Kirtley, Katherine W. BOGEN, Caroline KUO a Lindsay M. ORCHOWSKI. A Qualitative Analysis of Beliefs About Sexual Consent Among High School Students. *Journal of Interpersonal Violence* [online]. 2021, **36**(15-16), NP8290-NP8316 [cit. 2023-06-17]. ISSN 0886-2605. Dostupné z: doi:10.1177/0886260519842855

ROBINSON, Kerry H., Elizabeth SMITH a Cristyn DAVIES. Responsibilities, tensions and ways forward: parents' perspectives on children's sexuality education. *Sex Education* [online]. 2017, **17**(3), 333-347 [cit. 2023-06-17]. ISSN 1468-1811. Dostupné z: doi:10.1080/14681811.2017.1301904

RVP SOV - Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání. *Edu.cz* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), c2022, 1.9.2020 [cit. 2023-06-17].

Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/>

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [cit. 2023-06-17]. ISBN 978-80-210-6382-2.

Sadková, T. (ed.) (2017). *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě: Rámec pro tvůrce osnov, vzdělávací a zdravotnické instituce a odborníky* [online]. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, z. s. 72 s. [cit. 2020-07-05]. ISBN 978-80-905696-6-9. Dostupné z: https://www.planovanirodiny.cz/storage/Standardy_pro_sexualni_vychovu_v_Evrope.pdf

Share of respondents who identify with LGB+ sexual orientations in 2023, by country. *Statista* [online]. New York: Statista, 2023, 8.6.2023 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1270143/lgbt-identification-worldwide-country/>

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* [online]. Praha: Portál, 2007 [cit. 2023-06-17]. ISBN 978-80-7367-313-0.

That 8-Letter Word: Including Pleasure in Sex Education. *Planned Parenthood of the St. Louis Region and Southwest Missouri*[online]. St. Louis: Planned Parenthood of the St. Louis Region and Southwest Missouri, c2023, 2.7.2018 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: <https://www.plannedparenthood.org/planned-parenthood-st-louis-region-southwest-missouri/blog/that-8-letter-word-including-pleasure-in-sex-education>

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zpráva z průzkumu - sexuální výchova na středních školách [online]. Praha [cit. 2023-06-17]. Česká stredoškolská unie. Dostupné z: <https://stredoskolskaunie.cz/wp-content/uploads/2020/11/Zprava-z-pruzkumu-sexualni-vychova-na-strednich-skolach.pdf>.

Žádná tabu před tabulí: Sexuální výchova by neměla probíhat samostudiem [online]. Konsent, 2021 [cit. 2023-06-17].

Seznam tabulek

Tabulka 1: Diagram zkoumaného vzorku.....	31
Tabulka 2: Vysvětlivky transkripce.....	33
Tabulka 3: Souhrn tematických okruhů, hlavních témat a podtémat.....	35
Tabulka 4: Zápis první cílené rešerše.....	65
Tabulka 5: Zápis druhé cílené rešerše.....	66
Tabulka 6: Zápis třetí cílené rešerše.....	67
Tabulka 7: Postupový diagram rešerše.....	68

Seznam příloh

Příloha č. 1. Protokol polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 2. Informovaný souhlas a Prohlášení

Přílohy

Příloha č. 1. Protokol polostrukturovaného rozhovoru

Krásný dobrý den,

Jmenuji se Bc. Michaela Gabrielová a jsem studentkou 2. ročníku magisterského oboru Učitelství odborných předmětů pro zdravotní školy na Univerzitě Palackého v Olomouci. Píši diplomovou práci na téma Postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově. Budu velmi ráda za Vaše názory a osobní zkušenosti při odpovídání na následující otázky. Pokud na jakoukoliv otázku nebudete chtít odpovídat, nemusíte. Budete-li chtít v jakékoli fázi ukončit rozhovor, můžete.

Moc Vám děkuji za Váš čas, ochotu a účast.

Zkušenosti se sexuální výchovou:

- Z jakých zdrojů se Vám sexuální výchovy dostalo?
- Popište prosím, jakou formou probíhala výuka sexuální výchovy.
- Jak byste popsal/a atmosféru, která ve třídě panovala?
- Jaké byly Vaše pocity během sexuální výchovy?
- Jak byste charakterizoval/a vyučující, kteří výuku vedli?

Obsah sexuální výchovy:

- Popište prosím, která témata byla v sexuální výchově zahrnuta.
- Kterým oblastem bylo věnováno nejvíce prostoru?
- Která témata nebyla zahrnuta vůbec, nebo byla zmíněna jen okrajově?

Názory na sexuální výchovu

- Jaká si myslíte, že je důležitost sexuální výchovy?
- Jaká si myslíte, že je důležitost sexuální výchovy ve školách?
- Jak byste ohodnotil/a sexuální výchovu, které se Vám dostalo?
- Co si myslíte, že mohou být důsledky nedostatečné sexuální výchovy na jednotlivce a na společnost jako celek?

Ideální představa sexuální výchovy

- Popište prosím, jak by měla sexuální výchova, dle Vašeho názoru, správně vypadat (kdy by měla být vedena, kým by měla být vyučována, jakým způsobem by měla výuka probíhat, v jakém prostředí by měla být situována, jaká témata by měla zahrnovat).

Demografické údaje:

- Věk
- Pohlaví
- Ročník a obor střední školy
- Město

Příloha č. 2. Informovaný souhlas a Prohlášení

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Vážená paní, pážený pane,

V souladu se zásadami etiky výzkumu* se na vás obracím s prosbou o zapojení do studie, jejíž výsledky budou součástí mé diplomové práce s názvem: Postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově.

Vaše účast je dobrovolná, v průběhu realizace práce můžete kdykoliv svobodně odmítnout či odstoupit.

Získané údaje nebudou uváděny ve spojitosti s Vaší osobou, budou vyhodnoceny a prezentovány anonymně a tento Informovaný souhlas bude uchován odděleně od dat a výsledků.**

Cílem tohoto výzkumného šetření je poukázat na postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově. Předmětem výzkumu jsou postoje žákyň a žáků středních zdravotnických škol k sexuální výchově a užitou výzkumnou metodou je polostrukturovaný rozhovor.

*Sbírka mezinárodních smluv Sb. M. s. 96/2001 a 97/2001, Směrnice děkana PdF UP č. 3/2015 – Statut Etické komise PdF UP v Olomouci pro oblas výzkumné činnosti

**Údaje budou zpracovány dle Zákona 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že SOUHLASÍM S ÚČASTÍ V UVEDENÉ STUDII.

Studentka mě informovala o její podstatě a seznámil/a mě s cíli, metodami a postupy, které budou používány. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou využity jen pro účely zkoumání a výsledky mohou být anonymně publikovány. Jsem informován/a o tom, že mám možnost kdykoliv od spolupráce na zkoumání odstoupit, a to i bez udání důvodu.

Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se zeptat na vše, co jsem považoval/a za potřebné znát a na dotazy jsem dostal/a jasné a srozumitelné odpovědi. Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží moje osoba (nebo zákonný zástupce) a druhý řešitel projektu.

jméno, příjmení a podpis studentky: Bc. Michaela Gabrielová

v Olomouci dne: 3.6.2023

jméno, příjmení a podpis účastníka výzkumu – nebo zákonného zástupce u nezletilých:

_____ v _____ dne: _____

V PŘÍPADĚ DALŠÍCH DOTAZŮ KE STUDII MĚ MŮŽETE KONTAKTOVAT:

telefonní číslo: XXXXXXXXXX

email: mi.gabrielova@gmail.com

studijní obor: Učitelství odborných předmětů pro zdravotnické školy

ročník: 2.